

Infogids voor hulpverleners en begeleiders van mensen zonder wettig verblijf

SEPTEMBER 2012

Infogids voor hulpverleners en begeleiders van mensen zonder wettig verblijf

Een uitgave van het Kruispunt Migratie-Integratie vzw

Samenstelling: Tine Debosscher

Foto's: Layla Aerts (cover, fiches 01 en 04), Frédéric Pauwels / Luna (Dokters van de Wereld) (fiche 02), Kruispunt M-I (fiches 03, 05 en 06), Ivo Delrue (fiche 08), Stad Antwerpen (fiche 09), Morguefile (fiche 10), bon vzw (fiche 11), IOM (fiche 12), Marcel van Coile (fiche 13)

Vormgeving en opmaak: www.commsa.be

In samenwerking met: Foyer vzw (Integratiecentrum Brussel), ODiCe (Oost-Vlaams Diversiteits-centrum), de8 (Antwerps Minderhedencentrum), Intercultureel Netwerk Gent, OR.C.A (Organisatie voor Clandestiene Arbeidsmigranten) en Justitieel Welzijnswerk Turnhout (CAW De Kempen).

De informatie uit de Infogids mag vrij verspreid worden mits vermelding van de bron.

September 2012

Voor de meest actuele informatie:

Websites Kruispunt Migratie-Integratie: www.kruispuntmi.be en www.vreemdelingenrecht.be

Website Dienst Vreemdelingenzaken: www.dofi.fgov.be

Heb je opmerkingen of heb je ervaringen die niet stroken met de inhoud van de *Infogids*: laat het ons weten via info@kruispuntmi.be.

Verantwoordelijke uitgever:

Hugo Durieux

Kruispunt Migratie-Integratie vzw

Vooruitgangstraat 323 bus 1

1030 Brussel

T 02 205 00 50 - F 02 205 00 60

www.kruispuntmi.be

Wat vind je in deze infogids?

Je komt in contact met mensen zonder wettig verblijf. Je wil een zicht krijgen op hun vaak complexe levenssituatie.

Je wil met hen nadenken over een zinvolle toekomst.

Correcte informatie is de basis voor een degelijke begeleiding.

De *Infogids mensen zonder wettig verblijf* zet de zaken objectief en realistisch op een rij.

De Infogids geeft per thema:

- > een begrijpbaar juridisch kader
- > objectieve en betrouwbare informatie

De Infogids helpt je om:

- > mensen zonder wettig verblijf te informeren over hun rechten en plichten;
- > mensen zonder wettig verblijf door te verwijzen;
- > met mensen zonder wettig verblijf na te denken over hun toekomst en met hen op zoek te gaan naar een weg uit het illegaal verblijf.

Opgepast:

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

Op elke fiche staan linken naar websites waar je de meest recente en gedetailleerde informatie vindt.

De gids bestaat uit dertien themafiches:

1. Zonder wettig verblijf in België
2. Gezondheidszorg
3. Onderwijs
4. Sociale hulp
5. Werk
6. Huisvesting
7. Basisbankdienst
8. Huwelijk en gezin
9. Juridische bijstand
10. Gedetineerden zonder wettig verblijf
11. Oriëntatie naar een wettig verblijfsstatuut in België
12. Oriëntatie naar een toekomst buiten België
13. Uitwijzing

1

Zonder wettig verblijf in België

Een **persoon zonder wettig verblijf** is niet of niet meer in het bezit van een geldig verblijfsdocument. Onwettig verblijf is strafbaar. Meestal krijgt die persoon echter het bevel om het land te verlaten.

Mensen zonder wettig verblijf hebben een aantal **basisrechten**. Ze hebben dezelfde **plichten** als andere inwoners van het land.

Overheidsambtenaren hebben een meldingsplicht. Andere diensten en instellingen niet. Mensen zonder wettig verblijf kunnen bij hen terecht zonder dat ze bang moeten zijn aangegeven te worden.

Hulp uit humanitaire overwegingen aan mensen zonder wettig verblijf is niet strafbaar. Misbruik maken van hun kwetsbare situatie wel.

Documenten zijn heel belangrijk: ze moeten goed bijgehouden en opgevolgd worden.

IN DEZE FICHE

1. Wat betekent 'zonder wettig verblijf'?
2. Onwettig verblijf is strafbaar
3. Plichten gelden voor iedereen
4. Zonder wettig verblijf betekent niet zonder rechten
5. Humanitaire hulp aan mensen zonder wettig verblijf is niet strafbaar
6. Misbruik maken van de kwetsbare situatie van mensen zonder wettig verblijf is wel strafbaar
7. Documenten zijn belangrijk

1. Wat betekent 'zonder wettig verblijf'?

Elk land kan een immigratiewetgeving uitbouwen. Die bepaalt hoe mensen met een andere nationaliteit het recht kunnen verwerven om er te verblijven. Een persoon is zonder wettig verblijf in een land als hij of zij volgens de immigratiewetgeving niet of niet meer in dat land mag verblijven.

Mensen zonder wettig verblijf worden ook 'zonder papieren', 'clandestienen', 'uitgeprocedeerden' of 'illegalen' genoemd. Ze vormen een heterogene groep: mannen, vrouwen, gezinnen, met verschillende achtergronden, motieven en toekomstprojecten.

Sommige mensen zonder wettig verblijf beschouwen hun (illegaal) verblijf in België als een tijdelijk project of zijn hier enkel op doorreis. Anderen hopen hun toekomst hier uit te bouwen. Sommigen hebben geen inkomen, anderen slagen erin om via informeel werk te overleven.

Je kunt mensen zonder wettig verblijf indelen volgens de vraag of ze ooit al een wettige verblijfsstatus hadden.

Uitgeprocedeerden

Heel wat mensen zonder wettig verblijf hebben een verblijfsprocedure doorlopen. Ze hadden tijdens die periode wel een tijdelijk verblijfsdocument.

Bijvoorbeeld: asielzoekers, gezinsherenigers.

Na een definitieve weigering van hun verblijfsaanvraag verliezen ze hun tijdelijk verblijfsrecht, maar ze blijven toch in België.

'Overstayers'

Sommige mensen zonder wettig verblijf zijn als toerist België binnengekomen, of kregen als student of arbeidsmigrant een tijdelijk verblijfsstatuut. Hun verblijf wordt onwettig als ze langer blijven dan hun visum of tijdelijk verblijfsdocument toestaat.

Pendelmigranten

Wisselen wettig en onwettig verblijf af. Vaak zijn het burgers van de Europese Unie die zich als toerist officieel hebben aangemeld in een Belgische gemeente en daardoor drie maanden legaal verblijven. Na die drie maanden moeten ze in principe drie maanden het land verlaten voor ze zich opnieuw melden (voor drie maanden). Tijdens die wachtperiode keren ze vaak geen volle drie maanden terug naar het herkomstland. Ze verblijven een tijd 'onwettig' op het grondgebied voor ze zich opnieuw aanmelden voor een inschrijving.

Clandestiene migranten

Anderen steken clandestien de grens over en starten nooit een verblijfsprocedure. Hun verblijf wordt niet geregistreerd. Ze hebben hier nooit wettig verbleven. Onder hen zogenaamde **transitmigranten**, die vanuit België verder willen reizen naar een ander land, bijvoorbeeld Engeland.

2. Onwettig verblijf is strafbaar

Onwettig verblijf in België is strafbaar. In principe kan iemand zonder wettig verblijf veroordeeld worden tot een gevangenisstraf van drie maanden. Dat gebeurt zelden. De Belgische autoriteiten geven eerder een bevel om het land te verlaten, een uitwijzingsbevel. Wie daar geen gevolg aan geeft, loopt het risico op een gedwongen uitwijzing.

Overheidsambtenaren hebben de plicht strafbare feiten te melden. In principe moeten zij mensen zonder wettig verblijf aangeven bij het parket. Maar dat gebeurt zelden.

Andere organisaties en personen hebben in België geen meldingsplicht. Mensen zonder wettig verblijf kunnen, zonder angst om aangegeven te worden, aankloppen bij een sociale dienst, OCMW, school, vakbond, notaris, ziekenhuis, dokter of apotheker.

3. Plichten gelden voor iedereen

Iedereen op het Belgische grondgebied wordt geacht de Belgische wetten te kennen en te respecteren.

Ook iemand zonder wettig verblijf kan een boete krijgen of vervolgd worden voor een misdrijf. Contracten moeten nageleefd worden. Energiecontracten (bijvoorbeeld rekeningen voor gas, water, elektriciteit moeten betaald worden), maar ook huurcontracten, koopovereenkomsten, schuldverbintenissen.

4. Zonder wettig verblijf betekent niet zonder rechten

Mensen zonder wettig verblijf hebben een zeer beperkte toegang tot rechten en diensten in België. Veel rechten worden alleen maar toegekend aan mensen die een geldig verblijfsdocument hebben.

Onze eigen grondwet en internationale verdragen waarborgen een aantal basisrechten voor mensen zonder wettig verblijf, zoals:

- het recht op onderwijs voor minderjarigen
» zie fiche 3;
- en het recht op gezondheidszorg, via de procedure 'dringende medische hulp'.
» zie fiche 2

Sommige mensen zonder wettig verblijf hebben een verblijfsprocedure achter de rug. In dat geval blijven bepaalde 'uitlooprechten' tijdelijk nog gelden, zoals het recht op kinderbijslag of aansluiting bij een ziekenfonds.

5. Humanitaire hulp aan mensen zonder wettig verblijf is niet strafbaar

Artikel 77 van de Vreemdelingenwet zegt dat een vreemdeling zonder wettig verblijf helpen of bijstaan niet strafbaar is, als die hulp of bijstand vooral uit humanitaire overwegingen verleend wordt.

Vrijwilligers, professionele hulpverleners of ambtenaren mogen medische hulp verlenen, voedsel, kledij of onderdak geven, of op zoek gaan naar een oplossing voor de verblijfssituatie. Ze kunnen daarvoor niet vervolgd of gestraft worden.

Economische motieven mogen ook een rol spelen bij het verlenen van bijstand, voor zover ze niet primeren op de humanitaire overwegingen. Een verhuurder mag bijvoorbeeld een (correcte) huurprijs vragen voor een woonst.

6. Misbruik maken van de kwetsbare situatie van mensen zonder wettig verblijf is wel strafbaar

Bijvoorbeeld: huisjesmelkers en werkgevers van clandestiene werknemers kunnen vervolgd worden.

Mensen over de grens brengen die geen toelating hebben om het land binnen te komen, wordt beschouwd als mensensmokkel en is strafbaar. Mensensmokkel is een misdrijf als het doel is om er financieel voordeel uit te halen.

Maar er is ook een algemene strafbepaling die zegt dat wie 'wetens en willens' mensen helpt om de migratiewetgeving te overtreden, ook strafbaar is, behalve als dat voornamelijk om humanitaire redenen gebeurt.

7. Documenten zijn belangrijk

Documenten zijn in onze samenleving erg belangrijk. Ook mensen zonder wettig verblijf doen er goed aan documenten zorgvuldig bij te houden.

Welke documenten zijn belangrijk?

- documenten van officiële instellingen: Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ), Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen, gemeente, politie, OCMW, Justitie;
- documenten uit het land van herkomst: paspoort, identiteitskaart, rijbewijs, diploma's, geboorteakte, huwelijksakte;
- huurcontract, vormingsattest, medische documenten, belangrijke facturen en ontvangstbewijzen, abonnementen en lidkaarten.

Enkele tips voor het omgaan met documenten:

- kopieer belangrijke documenten of geef ze in bewaring bij een advocaat of een andere vertrouwenspersoon;
- leg overeenkomsten altijd schriftelijk vast (met handtekening en datum);
- neem een persoonlijke en veilige brievenbus/postbus;
- vraag uitleg aan een hulpverlener of een advocaat over een officieel document;
- respecteer de termijnen op officiële documenten;
- meld een verhuizing aan alle instanties bij wie een procedure loopt, zoals DVZ, gemeente, de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen, OCMW of Raad van State, maar ook bij de bank, gas- en elektriciteitsmaatschappij;
- laat bij verhuizing uw post nasturen (DoMyMove-dienst van de Post).

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf
- www.dofi.fgov.be

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be.

2

Gezondheidszorg

De gezondheidszorg voor mensen zonder wettig verblijf wordt geregeld via de procedure 'dringende medische hulp'.

De hulp is preventief of curatief, ambulant of residentieel. Dat wil zeggen dat ze verder gaat dan dringende medische verzorging bij een ongeval of ernstige ziekte.

Er zijn **drie voorwaarden** om in aanmerking te komen voor dringende medische hulp:

1. De patiënt is behoeftig.
2. De patiënt verblijft onwettig in België.
3. De arts geeft een attest voor het OCMW. Dat attest bepaalt dat de patiënt nood heeft aan dringende medische hulp.

Het OCMW onderzoekt de eerste twee voorwaarden in een sociaal onderzoek en beslist dan of het de medische kosten voor zijn rekening neemt. Het OCMW betaalt de arts en vordert de kosten terug van de federale overheid (POD Maatschappelijke Integratie).

IN DEZE FICHE

1. Betaling medische kosten
2. Dringende medische hulp
3. De centrale speler: het OCMW
4. Preventieve gezinsondersteuning:
Kind & Gezin

1. Betaling medische kosten

Via de ziekteverzekering, een privéverzekering, een tenlastenemer

Sommige mensen zonder wettig verblijf hebben een geldige ziekteverzekering of een privéverzekering. Anderen kunnen een beroep doen op een persoon ('garant') die in het kader van hun verblijf in België een 'tenlasteneming' (borgstelling) tekende. In specifieke gevallen is iemand anders aansprakelijk, bijvoorbeeld de werkgever bij een arbeidsongeval.
» zie fiche 5 'Werk'

Dringende medische hulp

De procedure 'dringende medische hulp' is uitsluitend bedoeld voor mensen zonder wettig verblijf.

2. Dringende medische hulp

Wat valt onder dringende medische hulp?

De POD Maatschappelijke Integratie betaalt sommige geneeskundige prestaties voor mensen zonder wettig verblijf terug aan het OCMW. Ze gebruikt daarvoor de RIZIV-nomenclatuur. Dat is de lijst van geneeskundige prestaties die het ziekenfonds geheel of gedeeltelijk terugbetaalt. Voor de terugbetaling van dringende medische hulp is die lijst richtinggevend, maar niet dwingend.

Sommige zaken vallen niet onder de procedure dringende medische hulp, maar zijn in individuele gevallen al wel betaald door het OCMW na een veroordeling door de arbeidsrechtbank (bijvoorbeeld luiers of contactlenzen).

» *Zie hieronder 'Weigering van tenlasteneming door het OCMW'*

Een bril voor een kind jonger dan 12 jaar wordt meestal wel aanvaard voor terugbetaling. Boven die leeftijd beslist men geval per geval. Bepaalde tandbehandelingen (bijvoorbeeld implantaten of tanden trekken) worden bijna nooit terugbetaald. Maar het OCMW kan altijd autonoom beslissen om de kosten op zich te nemen.

'Dringende medische hulp' gaat dus veel verder dan enkel de dringende medische verzorging na een ongeval of ernstige ziekte. Ze omvat ook curatieve en preventieve hulp zoals een operatie, een bevalling, een medisch onderzoek (in een ziekenhuis of bij een dokter), of kinesitherapie en medicatie.

De zorg kan ambulante of in een verplegingsinstelling verstrekt worden.

Ook psychiatrische ziekenhuizen en verzorgingstehuizen kunnen dringende medische hulp verstrekken.

De normale procedure 'dringende medische hulp'

Mensen zonder wettig verblijf met medische klachten gaan het best eerst naar het OCMW van de gemeente waar ze verblijven. Al te vaak gaan mensen zonder wettig verblijf rechtstreeks naar de dienst Spoedgevallen van het ziekenhuis zonder dat er sprake is van een spoedgeval. Dat is af te raden: ze lopen het risico dat het OCMW weigert de rekening te betalen.

De procedure verloopt als volgt:

1. Een persoon zonder wettig verblijf die medische verzorging nodig heeft, meldt zich bij het OCMW van de gemeente waar hij gewoonlijk verblijft.
2. Het OCMW onderzoekt of de persoon behoeftig is en onwettig verblijft in België (sociaal onderzoek).
3. Als beide voorwaarden vervuld zijn, neemt het OCMW de medische kosten op zich (tenlasteneming of betalingsverbintenis).
4. Met een betalingsverbintenis van het OCMW kan de persoon naar een dokter of een ziekenhuis. Soms werkt het OCMW met een lijst van zorgverstrekkers met wie het een samenwerkingsakkoord ('conventie': zie verder) heeft.
5. Na het verstrekken van de medische zorg stuurt de arts een 'attest van Dringende medische hulp' naar het OCMW. Het OCMW betaalt de arts.
6. De POD Maatschappelijke Integratie wordt op de hoogte gebracht van de medische verzorging. Hij betaalt de medische kosten terug aan het OCMW.

Het is de bedoeling dat de Hulpkas voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering in de loop van 2012 geleidelijk de terugbetaling van de medische kosten aan de arts overneemt van het OCMW.

» *Actuele info: www.vreemdelingenrecht.be > Gezondheid > Per betalingsregeling*

De procedure in geval van nood

Wanneer de medische verzorging echt dringend is en de betrokkene geen contact kan opnemen met het OCMW vóór de verzorging, kan hij ook rechtstreeks naar de dokter of het ziekenhuis gaan. Hij moet zo snel mogelijk de dokter en de sociale dienst van het ziekenhuis verwittigen dat hij niet is aangesloten bij een ziekenfonds en de factuur niet kan betalen.

Het is heel belangrijk dat het ziekenhuis zo snel mogelijk (bij voorkeur nog de dag zelf) contact opneemt met het bevoegde OCMW, namelijk:

- het OCMW van de gewoontelijke verblijfplaats van de patiënt;
- in uitzonderlijke situaties: het OCMW van de gemeente waar het ziekenhuis of de arts gevestigd is.

3. De centrale speler: het OCMW

Welk OCMW is bevoegd?

- **Het OCMW van de verblijfplaats**

Normaal is het OCMW van de gemeente of stad waar de persoon zonder wettig verblijf gewoonlijk verblijft, bevoegd. Een persoon zonder wettig verblijf die medische verzorging nodig heeft, moet zich melden bij het OCMW van de gemeente waar hij gewoonlijk woont.

Bij verhuizing naar een andere gemeente moet de persoon zonder wettig verblijf een nieuwe aanvraag voor dringende medische hulp indienen bij het OCMW van de nieuwe verblijfplaats. Dat OCMW is niet verplicht om de dringende medische hulp van het vroegere OCMW over te nemen. Meestal doet het dat wel en blijft de continuïteit van de medische verzorging verzekerd.

- **Uitzonderlijk: het OCMW van de plaats waar de zorg verstrekt is**

Soms is medische verzorging meteen noodzakelijk en gaat de persoon zonder wettig verblijf naar de afdeling Spoedgevallen van het dichtstbijzijnde ziekenhuis. In dat geval is het OCMW van de plaats waar de zorg verstrekt is, bevoegd. Maar over deze uitzondering bestaan in de praktijk verschillende interpretaties.

Voorwaarden zijn:

- de verzorging is onvoorzien;
- de verzorging is dringend.

Bijkomende voorwaarden zijn:

- de aanvraag voor dringende medische hulp gebeurt tijdens het verblijf in het ziekenhuis;
- of de verblijfplaats van de patiënt kan niet achterhaald worden.

Sociaal onderzoek

Wanneer een persoon zonder wettig verblijf komt aankloppen bij het OCMW, dan moet het OCMW nagaan:

- Verblijft de persoon in de gemeente?
- Is hij zonder wettig verblijf in België?
- Is hij behoeftig?

Dat gebeurt in een sociaal onderzoek. De invulling van dat sociaal onderzoek verschilt van OCMW tot OCMW.

Tenlasteneming door het OCMW

Als aan de drie voorwaarden van het sociaal onderzoek is voldaan, neemt het OCMW de kosten ten laste. De patiënt krijgt een betalingsverbinde van het OCMW als garantie voor de zorgverstrekkers. De meeste OCMW's werken daarvoor met een medische kaart.

Weigering van tenlasteneming door het OCMW

Woont de persoon zonder wettig verblijf in bij iemand anders die een onderhoudsplicht heeft tegenover hem, dan kan het OCMW rekening houden met de inkomsten van die medebewoner.

Het OCMW zal weigeren de persoon ten laste te nemen als het oordeelt dat de onderhoudsplichtige bewoner voldoende financiële middelen heeft. Een jurist of advocaat kan raad geven.

» zie ook fiche 9 'Juridische bijstand'

Weigert het OCMW de medische kosten ten laste te nemen, dan vraagt de persoon zonder wettig verblijf het best een bevestiging op papier. Hij kan binnen de drie maanden een beroep indienen bij de arbeidsrechtbank, met de hulp van een advocaat.

Terugbetaling aan het OCMW

Na een geneeskundige verzorging van een persoon zonder wettig verblijf heeft het OCMW 45 dagen om de POD Maatschappelijke Integratie op de hoogte brengen. Als dat niet gebeurt, betaalt de POD Maatschappelijke integratie de gemaakte kosten niet terug aan het OCMW.

Daarom hanteren OCMW's vaak de norm dat een arts of ziekenhuis het dossier binnen de vijftien à dertig dagen na de verzorging moet doorsturen naar het bevoegde OCMW. Dat heeft dan zelf nog twee weken tot één maand om het dossier voor de POD Maatschappelijke Integratie in orde te brengen.

Medische kaart

De meeste OCMW's werken met een medische kaart, ook voor mensen zonder wettig verblijf.

De medische kaart garandeert zorgverstrekkers dat het OCMW de medische kosten voor de patiënt zal betalen. Voor mensen zonder wettig verblijf blijft het attest 'dringende medische hulp' van de zorgverstrekker wel noodzakelijk.

Een medische kaart kan beperkt worden in de tijd. Soms is ze geldig zolang een bepaalde behandeling duurt. De POD Maatschappelijke Integratie werkt aan een verplicht standaardmodel medische kaart (2012).

Medische conventie

Een OCMW kan met verschillende huisartsen, specialisten of ziekenhuizen conventies afsluiten. Een conventie is een concrete afsprakenbundel tussen de zorgverstrekker en het OCMW over dringende medische hulp.

In een conventie staan afspraken over medicatie, de termijnen die te respecteren zijn voor het opsturen van documenten, doorverwijzing naar huisartsen, contactgegevens.

Een medische conventie hoeft zich niet te beperken tot mensen zonder wettig verblijf. Ze kan ook afgesloten worden voor andere groepen voor wie ons gezondheidssysteem moeilijk toegankelijk is.

Vertrouwelijkheid van de informatie

Het OCMW geeft geen informatie door aan het RIZIV of aan andere overheidsinstanties zoals de politie of de Dienst Vreemdelingenzaken. Ook artsen of medisch personeel zijn gebonden aan het beroepsgeheim en zullen patiënten zonder wettig verblijf niet aangeven.

4. Preventieve gezinsondersteuning: Kind & Gezin

Kind & Gezin begeleidt elke (aanstaande) ouder met informatie, praktische tips, ondersteuning, van bij de zwangerschap tot het kind drie jaar is. De dienstverlening is gratis. Kind & Gezin heeft in het bijzonder aandacht voor kwetsbare gezinnen, waaronder gezinnen zonder wettig verblijf.

Ook zij kunnen er terecht voor inentingen en met vragen over de gezondheid en opvoeding van kinderen.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je hier:

- www.vreemdelingenrecht.be > Gezondheid > Per betalingsregeling > OCMW-dringende medische hulp

Voor bijkomende informatie kan je hier terecht:

- De afdeling Rechtspositie van het Kruispunt Migratie-Integratie: www.kruispuntmi.be > Juridisch advies > Gezondheid, 02 205 00 55 (toets 4)
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest: www.medimmigrant.be, 02 274 14 33/34
- Stad Antwerpen: www.medischezorg.be, 03 270 33 36
- Provincie Oost-Vlaanderen: www.orientatiepunt.be, 09 267 66 46

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

3

Onderwijs

Het **recht op onderwijs** is gegarandeerd voor alle leerplichtige minderjarigen in België.

Een school mag de inschrijving van een leerling niet weigeren omdat hij geen geldige verblijfsdocumenten heeft.

Een leerling zonder wettig verblijf kan een geldig diploma behalen.

Meerderjarigen hebben geen afdwingbaar recht op onderwijs. Ze zijn afhankelijk van het toelatingsbeleid van de onderwijsinstelling.

IN DEZE FICHE

1. Onderwijs voor minderjarigen
2. Onderwijs na 18 jaar
3. Geen regularisatie via studie

1. Onderwijs voor minderjarigen

Internationale verdragen en de Belgische Grondwet garanderen het recht op onderwijs voor iedereen die zich op het grondgebied bevindt. Kinderen zonder wettig verblijf kunnen ingeschreven worden in een school. Het ontbreken van een verblijfsstatuut is geen argument om een inschrijving te weigeren.

Leerplicht

Het recht op onderwijs is gegarandeerd door de leerplicht: kinderen tussen 6 en 18 jaar moeten verplicht onderwijs volgen (in een school of via huisonderwijs). De leerplicht geldt ook voor kinderen zonder wettig verblijf, vanaf hun eerste dag op Belgisch grondgebied. De controle op de leerplicht is een taak voor de Vlaamse administratie Onderwijs.

Geen meldingsplicht

Scholen hebben geen meldingsplicht. Ouders zonder wettig verblijf kunnen zonder angst hun kinderen inschrijven. De school kan niet verplicht worden de aanwezigheid van kinderen zonder wettig verblijf te melden bij de politie of de Dienst Vreemdelingenzaken.

Subsidies

De school krijgt werkingsmiddelen voor elke regelmatige leerling die er ingeschreven is en schoolloopt, ook die zonder wettig verblijf.

Onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers

Kinderen zonder wettig verblijf hebben recht op onthaalonderwijs als ze beantwoorden aan de definitie van 'minderjarige anderstalige nieuwkomer'.

» Meer info: www.ond.vlaanderen.be/onthaalonderwijs

Diploma

Een leerling zonder wettig verblijf die als regelmatige leerling ingeschreven is en op het einde van de studieperiode geslaagd is, heeft recht op een diploma, getuigschrift of attest.

Schoolkosten

De toegang tot het leerplichtonderwijs is gratis. Maar er zijn bijna altijd kosten: maaltijden, voor- en naschoolse opvang, uitstapjes. Als gezinnen zonder wettig verblijf die facturen niet kunnen betalen, kunnen ze dat probleem met de school bespreken.

Soms bestaan er lokale ondersteuningsinitiatieven, bijvoorbeeld via het OCMW of een solidariteitsfonds.

Schooltoelage en leeftijdsbijslag

Leerlingen zonder wettig verblijf hebben geen recht op een school- of studietoelage van de Vlaamse Gemeenschap. Gezinnen zonder wettig verblijf hebben geen recht op gewaarborgde kinderbijslag en de jaarlijkse leeftijdsbijslag (vroegere schoolpremie), tenzij ze in uitzonderlijke gevallen recht hebben op OCMW-steun.

» zie fiche 4 'Sociale hulp'

Verzekering

De schoolverzekering is van toepassing voor leerlingen zonder wettig verblijf. Elk kind dat ingeschreven is, wordt automatisch verzekerd.

Bij een ongeval met medische gevolgen doet de school een beroep op de burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering of de ongevallenverzekering, en niet in eerste instantie op de procedure 'dringende medische hulp' via het OCMW. Het OCMW kan wel aanvullend mee betalen wanneer de verzekering enkel het denkbeeldig remgeld terugbetaalt.

Buitenlandse schoolreizen

Leerlingen zonder wettig verblijf kunnen niet naar het buitenland reizen. Zij hebben niet de nodige reisdocumenten. En ze hebben in het buitenland ook geen verblijfsrecht.

Stages

Een stage is vaak een verplicht onderdeel van een studierichting. In dat geval hebben leerlingen, wat ook hun verblijfsstatuut is, geen arbeidskaart nodig om stage te kunnen lopen. Ze hebben met andere woorden een vrijstelling. Het gaat meestal over praktijkstages in technische en beroepsopleidingen.

Er is geen leeftijdsbeperking: ook als de stagiair(e) meerderjarig wordt, is geen arbeidskaart vereist.

Deeltijds leren en werken

Ook leerlingen zonder wettig verblijf kunnen in het systeem van deeltijds leren/deeltijds werken stappen. Dat kan:

- wanneer ze vijftien jaar geworden zijn en de eerste twee jaren van het voltijds secundair onderwijs gevolgd hebben;
- ofwel vanaf de leeftijd van zestien jaar.

Als zo'n leerling achttien jaar wordt, mag hij verder leren en werken tot het einde van de leerovereenkomst. De leerling moet wel binnen dezelfde studierichting blijven die hij was begonnen vóór zijn achttiende verjaardag.

Voor de uitbetaling van het loon:

» zie fiche 7 'Basisbankdienst'

Uitwijzing

Gezinnen zonder wettig verblijf kunnen altijd uitgewezen worden. De politie mag geen controle uitvoeren via de school en mag geen kinderen aanhouden tijdens de schooluren in de school.

De politie mag leerlingen zonder wettig verblijf enkel opwachten bij de schoolpoort in de volgende gevallen:

- als het gevaar bestaat dat de kinderen op school zouden worden achtergelaten;
- als hun ouders hen thuis niet kunnen opwachten, omdat ze zelf al aangehouden zijn met het oog op uitwijzing.

De politieambtenaren komen in dat geval in burger en zijn begeleid door een gezinslid of een tolk.

De directie van de school moet op de hoogte gebracht worden. Ook als kinderen door een uitwijzing niet meer naar school zullen komen, moet de school daarover in principe geïnformeerd worden. Dat gebeurt in de praktijk zelden.

» zie ook fiche 13 'Uitwijzing'

Uitstel van vertrek

Gezinnen met schoolgaande kinderen jonger dan achttien jaar die een bevel krijgen om het grondgebied te verlaten (BGV), kunnen vanaf de paasvakantie een 'opschorting van het BGV' vragen tot het einde van het schooljaar. Dat is alleen mogelijk als ze het BGV na het begin van de paasvakantie hebben gekregen.

Er wordt meestal geen rekening gehouden met herexamens.

Na het aflopen van de opschorting kan het gezin opnieuw aangehouden worden met het oog op een gedwongen uitwijzing.

De aanvraag tot opschorting van het BGV moet binnen de termijn van het BGV gebeuren (meestal 30 dagen), per fax. De DVZ neemt binnen de twee dagen een beslissing.

Als er geen (positief) antwoord komt, dan kan het gezin via de rechter proberen om in kortgeding een uitstel van vertrek af te dwingen.

2. Onderwijs na 18 jaar

Voor meerderjarigen zonder wettig verblijf is het recht op onderwijs niet gegarandeerd (geen leerplicht). Bovendien moeten ze voldoen aan het toelatingsbeleid van de onderwijsinstelling.

Volwassenenonderwijs

Een wettig verblijf is sinds 2011 een voorwaarde om zich te mogen inschrijven in het Vlaamse volwassenenonderwijs. Mensen zonder wettig verblijf kunnen zich dus niet inschrijven bij een Centrum voor Basiseducatie (CBE) of een Centrum voor Volwassenenonderwijs (CVO).

Beroepsopleidingen

Beroepsopleidingen zijn zelden toegankelijk voor mensen zonder wettig verblijf, maar er zijn uitzonderingen. Sociale diensten kunnen daarover meer informatie geven.

Begeleid zelfstandig studeren via het afstandsonderwijs

In België wordt afstandsonderwijs georganiseerd in het Nederlands en het Frans.

Die vorm van onderwijs is toegankelijk voor iedereen, ongeacht vooropleiding of leeftijd.

De cursus kan voortgezet worden in het buitenland.

Voor het Vlaamse afstandsonderwijs kan dat alleen via internet.

Afstandsonderwijs levert geen diploma op. Wie een cursus afwerkt, krijgt een attest.

Het is ook mogelijk om zich via het afstandsonderwijs voor te bereiden op officiële examens.

Officiële examens

Het is niet altijd nodig om naar school te gaan voor een diploma. De Vlaamse en Franse Gemeenschap organiseren officiële examens voor het basis-, secundair en hoger onderwijs. Zo'n examen bij de Centrale Examencommissie kan interessant zijn voor mensen die niet de kans hadden om hun onderwijstraject af te ronden in hun herkomstland.

Hoger onderwijs

Legaal verblijf is geen voorwaarde voor een inschrijving in het hoger onderwijs. Mensen zonder wettig verblijf kunnen zich inschrijven aan een universiteit of hogeschool. Maar het is vaak moeilijk om aan de algemene voorwaarden te voldoen.

Een instelling kan wel afwijkende toelatingsvoorwaarden opstellen. Die mogen gebaseerd zijn op:

- humanitaire redenen;
- medische, psychische of sociale redenen;
- het algemene kwalificatieniveau, de verdiensten of competenties van de student.

» *Meer info (in Nederlands en Engels):*

www.highereducation.be/het-hoger-onderwijs/toelatingsvoorwaarden

3. Geen regularisatie via studie

Een inschrijving op een school, naar school gaan of een diploma behalen creëert op zich geen rechten op een wettig verblijfsstatuut.

In twee gevallen kan het schoollopen wel invloed hebben op de verblijfssituatie:

- Onrechtstreeks, bij de beoordeling van een regularisatieaanvraag voor gezinnen met schoolgaande kinderen. Schoollopen is bij een regularisatieaanvraag soms een extra element waardoor iemand aan de criteria kan voldoen.
» *zie ook fiche 11 'Oriëntatie naar een wettig verblijfsstatuut in België'*
- Rechtstreeks, bij een aanvraag tot opschorting van een Bevel tot het verlaten van het grondgebied.
» *zie hierboven 'Uitstel van vertrek'.*

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.kruispuntmi.be > Publicaties > Infodossier leerlingen zonder wettig verblijf
- www.vreemdelingenrecht.be

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

4

Sociale hulp

Mensen zonder wettig verblijf hebben in principe geen recht op volwaardige maatschappelijke hulp van het OCMW.

Als mensen al steun kregen tijdens een periode van wettig verblijf, blijft die duren tot de termijn van het uitwijzingsbevel verstreken is. Daarna hebben mensen zonder wettig verblijf enkel recht op 'dringende medische hulp'.

Uitzonderlijk kunnen mensen zonder wettig verblijf voor de arbeidsrechter hulp afdwingen die verder gaat dan dringende medische hulp.

Twee categorieën van mensen hebben wél recht op ruimere maatschappelijke hulp:

- afgewezen asielzoekers die een beroepsprocedure hebben lopen bij de Raad van State;
- behoeftige gezinnen zonder wettig verblijf met minderjarige kinderen.

Ten slotte kunnen mensen zonder wettig verblijf terecht bij vrijwillige of professionele (nood)hulpinitiatieven.

IN DEZE FICHE

1. Maatschappelijke dienstverlening van het OCMW
2. (Nood)hulpinitiatieven

1. Maatschappelijke dienstverlening van het OCMW

Wat is maatschappelijke dienstverlening?

Het doel van de maatschappelijke dienstverlening van het OCMW is mensen in staat te stellen een menswaardig leven te leiden.

De dienstverlening kan preventief of curatief zijn, en bestaan uit materiële, financiële, sociale of medische hulp. Het OCMW beslist autonoom over een gepast aanbod, afhankelijk van de situatie van de hulpvrager.

Principe: geen recht op volwaardige maatschappelijke hulp

Mensen zonder wettig verblijf die behoeftig zijn, kunnen in principe geen aanspraak maken op volwaardige maatschappelijke dienstverlening van het OCMW.

Recht op maatschappelijke dienstverlening: zolang een geldig uitwijzingsbevel loopt

Wie legaal in het land verblijft en maatschappelijke dienstverlening krijgt, maar vervolgens een uitwijzingsbevel krijgt, behoudt voor het OCMW het recht op maatschappelijke dienstverlening tot hij het land verlaten heeft en maximaal tot de termijn van het uitwijzingsbevel verstreken is.

Wordt de termijn op het uitwijzingsbevel verlengd, dan blijft de maatschappelijke dienstverlening doorlopen. Dat kan bijvoorbeeld na ondertekening van een intentieverklaring tot vrijwillige terugkeer,

» zie fiche 13 'Uitwijzing'

of bij een uitstel van vertrek voor een gezin met schoolgaande kinderen.

» zie fiche 3 'Onderwijs'

Als de termijn om het grondgebied te verlaten verstreken is, heeft een persoon zonder wettig verblijf enkel nog recht op 'dringende medische hulp'.

» zie fiche 2 'Gezondheidszorg'

Uitzonderingen: ruimere steun dan dringende medische hulp

Ruimere steun afdwingen bij de arbeidsrechtbank

Een persoon bij wie de termijn van het uitwijzingsbevel verstreken is, kan daarna toch volwaardige maatschappelijke dienstverlening afdwingen. Hij moet dan kunnen aantonen dat hij wegens overmacht (een omstandigheid onafhankelijk van zijn wil) geen gevolg kon geven aan het uitwijzingsbevel. De bewijslast kan divers zijn: bijvoorbeeld ernstige gezondheidsproblemen, gebrek aan reisdocumenten... De procedure wordt opgestart bij de arbeidsrechtbank.

» zie kadertje 'In beroep gaan'.

Recht op ruimere steun

Asielzoekers

Een andere categorie mensen die recht hebben op volwaardige maatschappelijke dienstverlening zijn asielzoekers van wie de asielaanvraag is verworpen, die om die reden een uitwijzingsbevel hebben gekregen, maar die de weigeringsbeslissing van de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen hebben aangevochten voor de Raad van State. Het recht geldt zolang het beroep voor de Raad van State niet is beslecht.

- **Materiële steun:** wie tijdens zijn asielaanvraag is opgevangen in een opvangcentrum, behoudt tijdens de procedure voor de Raad van State het recht op materiële opvang. Die opvang bestaat uit huisvesting, voeding, medische en psychologische begeleiding, sociale en juridische begeleiding, zak- en leefgeld, gemeenschapsdiensten, cursussen en opleiding. Asielzoekers zijn niet verplicht om in het hen toegewezen opvangcentrum te verblijven. Maar wie op eigen kosten elders een onderkomen zoekt, verliest de voordelen van het opvangcentrum. Het recht op medische hulp (uitgebreider dan de 'dringende medische hulp') blijft behouden.

- **Financiële steun:** wie tijdens zijn asielpprocedure maatschappelijke hulp in de vorm van financiële steun kreeg van het OCMW, blijft gedurende de procedure voor de Raad van State recht hebben op financiële steun.

Deze regelgeving zal wellicht nog veranderen in 2012. *Recente informatie op www.vreemdelingenrecht.be.*

Gezinnen zonder wettig verblijf met minderjarige kinderen

Behoeftige minderjarigen zonder wettig verblijf die samen met hun ouders in het land verblijven, hebben recht op de materiële opvang die onontbeerlijk is voor hun ontwikkeling. Het gezin dient een aanvraag voor opvang in bij het OCMW van de feitelijke verblijfplaats. Na een sociaal onderzoek (behoefte) stelt het OCMW een opvangplaats voor. Als het gezin akkoord gaat, moet het zich binnen een bepaalde termijn aanmelden bij Fedasil.

De opvang gebeurt in een federaal opvangcentrum voor asielzoekers en bestaat uit:

- collectieve huisvesting in een federaal opvangcentrum;
- voeding, kleding en zakgeld;
- sociale en medische begeleiding;
- verplichte begeleiding naar een verblijf in België of een vrijwillige terugkeer;
- een gewaarborgd recht op onderwijs voor de minderjarige(n). Dat houdt in dat men bij de toewijzing aan een opvangcentrum rekening houdt met de schooltaal van het kind.

Bij een overbezetting van het opvangnetwerk kan het recht op opvang geweigerd worden. Dan is het nodig die opvang af te dwingen voor de arbeidsrechtbank.

» zie hieronder 'In beroep gaan'

Sinds september 2010 bestaat er een verplicht begeleidingstraject voor deze gezinnen. De maatschappelijk werker van het opvangcentrum van Fedasil onderzoekt met hen de mogelijkheden tot een wettig verblijf in België, of tot een vrijwillige terugkeer. Er wordt een 'trajectplan' opgemaakt, dat uiterlijk drie maanden na aankomst in het centrum overgedragen moet worden aan de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ).

- Als het gezin een verblijfsvergunning krijgt, wordt de materiële hulp stopgezet.
- Als het gezin geen verblijfsvergunning krijgt, ontvangt het een Bevel om het grondgebied te verlaten (BGV). Het kan zich, binnen de dertig dagen, bereid verklaren om vrijwillig terug te keren. Het gezin moet dan effectief vrijwillig terugkeren. Als het gezin na die periode niet vrijwillig teruggekeerd is, kan het uitgewezen worden, via een 'terugkeerwoning'.
» zie fiche 13 'Uitwijzing'

Meer info: www.vreemdelingenrecht.be > opvang & OCMW & sociale zekerheid > Materiële opvang > minderjarige die met ouders onwettig verblijft

In **individuele gevallen** kan het OCMW beslissen een persoon of gezin zonder wettig verblijf financieel of materieel te steunen, bijvoorbeeld door de schoolkosten ten laste te nemen. Dat gebeurt echter zelden.

In beroep gaan tegen de weigering van maatschappelijke hulp door het OCMW

Om in beroep te kunnen gaan tegen een beslissing tot weigering van maatschappelijke hulp vanwege het OCMW, moet die beslissing van het OCMW op papier staan. Het is daarom belangrijk het OCMW steeds te vragen zijn beslissing schriftelijk te bevestigen. Binnen de drie maanden kan de betrokkene, met de hulp van een advocaat of een gespecialiseerde sociale of juridische dienst, in beroep gaan bij de arbeidsrechtbank tegen de weigeringsbeslissing van het OCMW.

2. (Nood)hulpinitiatieven

Sommige Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) hebben een gespecialiseerde vreemdelingendienst. Ze geven advies over de verblijfssituatie en kunnen ook helpen bij de terugkeer naar het herkomstland. Daarnaast bieden ze sociale, familiale, psychosociale en administratieve hulp.

Er bestaan ook vrijwillige noodhulporganisaties waar mensen zonder wettig verblijf terecht kunnen voor bijvoorbeeld voedselhulp en materiële hulp.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be > opvang & OCMW & sociale zekerheid > OCMW-steun
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

5

Werk

Mensen zonder wettig verblijf **mogen niet werken** in België.

Veel mensen werken wel in de clandestiniteit. Zowel voor werkgever als werknemer zijn daar risico's aan verbonden.

Elke werknemer heeft **basisrechten**, ongeacht verblijfsstatuut of werkvergunning.

IN DEZE FICHE

1. Mensen zonder wettig verblijf mogen niet werken
2. Clandestiene arbeid: gevolgen voor werkgever en werknemer
3. Arbeidsrechten, ook voor clandestiene werknemers
4. Arbeidsrechten in de praktijk?
5. Lidmaatschap van een vakbond
6. Vrijwilligerswerk

1. Mensen zonder wettig verblijf mogen niet werken

Mensen zonder wettig verblijf kunnen niet legaal werken als zelfstandige of in dienstverband.

Voor iemand zonder wettig verblijf creëert arbeid geen recht op verblijf. Een arbeidscontract of een statuut als actieve vennoot zijn onvoldoende voorwaarden voor een wettig verblijf.

2. Clandestiene arbeid: gevolgen voor werkgever en werknemer

Veel mensen zonder wettig verblijf werken clandestien (zonder werkvergunning) of zwart (zonder afhouding van sociale lasten). Daar zijn risico's aan verbonden.

Risico's voor de werkgever

- Hoge boetes wegens de clandestiene tewerkstelling en als het werk niet aangegeven is (zwartwerk).
- De werkgever is in principe verplicht een arbeidsongevallenverzekering af te sluiten. Die geldt ook voor clandestiene werknemers. Een werkgever die geen arbeidsongevallenverzekering afsluit, is zelf aansprakelijk voor alle kosten en vergoedingen ten gevolge van een arbeidsongeval.

Risico's voor de werknemer

- Wie zwartwerkt, betaalt geen sociale lasten en bouwt dus geen sociale rechten op.
- Bij clandestien of zwart werk is de kans op uitbuiting groot: slechte werkomstandigheden, loondiefstal of laattijdige betaling, overwerk zonder compensatie, schijnzelfstandigheid...
- Werknemers kunnen niet gestraft worden voor de clandestiene arbeid. Maar wie geen verblijfsvergunning heeft, kan, ten gevolge van een controle op de werkvloer, uitgewezen worden.

De sociaal inspecteur wordt vaak vergezeld door de politie. Die is verplicht werknemers zonder wettig verblijf aan te geven bij de Dienst Vreemdelingenzaken.

- Wie nog steun krijgt van bijvoorbeeld het OCMW, kan die verliezen.

» zie ook fiche 4 'Sociale hulp'

3. Arbeidsrechten, ook voor clandestiene werknemers

Het arbeidsrecht maakt geen onderscheid tussen werknemers met of zonder wettig verblijf, tenzij het verblijf uitdrukkelijk als criterium wordt vermeld.

De wet garandeert voor alle werknemers, ongeacht hun statuut, minimale rechten:

- minimumloon: 8,77 euro bruto per uur of meer, afhankelijk van de sector (cijfers februari 2012);
- veilige arbeidsomstandigheden;
- vergoeding bij een arbeidsongeval of ontslag;
- wettelijke werktijden (uren per dag, rustpauzes);
- betaald verlof...

Een vakbond of een gespecialiseerde sociale dienst kan meer informatie geven.

4. Arbeidsrechten in de praktijk?

Arbeidsrechten zijn voor mensen zonder wettig verblijf moeilijk afdwingbaar. Voor de meeste van de hieronder beschreven procedures is professionele hulp nodig. Vakbonden, de Organisatie voor Clandestiene Arbeidsmigranten (ORCA), een gespecialiseerde sociale dienst of advocaat kunnen raad geven.

Het is belangrijk elk bewijs van tewerkstelling bij te houden. In geval van misbruik of een ongeval zijn getuigen en bewijsstukken van groot belang.

Bemiddeling

De officiële procedures hebben een aantal nadelen. Ze duren erg lang, een bewijs leveren is moeilijk, en er is professionele hulp nodig. Soms is bemiddelen of onderhandelen effectiever. Bijvoorbeeld bij beperkt achterstallig loon of wanneer de werknemer een probleem snel wil opgelost zien. Sociale diensten of vrienden kunnen daarbij een rol spelen.

» zie fiche 9 'Juridische bijstand'

Officiële procedures

Werknemers zonder wettig verblijf van wie de rechten niet gerespecteerd worden, kunnen een beroep doen op dezelfde procedures als legale werknemers.

- Een werknemer zonder wettig verblijf kan klacht indienen bij de arbeidsinspectie. Die kan, ongeacht het verblijfsstatuut van de werknemer, klachten behandelen, een onderzoek instellen en beslissen of de zaak doorgestuurd wordt naar de rechtbank.
- Een werknemer zonder wettig verblijf kan rechtstreeks een klacht indienen bij de rechtbank.

Bij zwaar misbruik (bijvoorbeeld fysiek geweld, opsluiting, weinig of geen loon) kan de werknemer een beroep doen op de hulp aan slachtoffers mensenhandel. » zie ook fiche 11 'Oriëntatie naar een wettig verblijfsstatuut in België'

Arbeidsongeval

De werkgever is verplicht een arbeidsongevallenverzekering af te sluiten. Die geldt ook voor clandestiene werknemers. Zonder verzekering is de werkgever zelf aansprakelijk voor alle kosten en vergoedingen ten gevolge van een arbeidsongeval.

Voor huispersoneel (schoonmaakhulp, babysit, tuinman) bieden de meeste verzekeringsmaatschappijen vrij goedkope verzekeringen aan, waarbij de werkgever niet verplicht is om de naam (en het statuut) van de werknemer door te geven.

De werkgever moet een arbeidsongeval binnen de acht dagen aangeven bij de verzekeraar. Als de verzekeraar het vervolgens aanvaardt, dan hoeft het in principe zelfs niet voor de rechtbank te komen en hoeven er ook geen extra sancties voor de werkgever aan vast te zitten. Als de werkgever het ongeval niet aangeeft, kan de werknemer de aangifte zelf doen. Dat kan tot drie jaar na het ongeval.

Als de verzekeraar niet bekend is of als er geen verzekering is, kan de werknemer het ongeval aangeven bij het Fonds voor Arbeidsongevallen.

Als het ongeval als arbeidsongeval erkend wordt, is de vergoeding altijd gegarandeerd, ook als er geen verzekering was. Het Fonds voor Arbeidsongevallen zal in dat geval de kosten terugvorderen van de werkgever.

Mensen zonder wettig verblijf die een arbeidsongeval hebben, doen, in afwachting van de uitspraak over het ongeval, het best een beroep op de procedure 'dringende medische hulp'. Zo zijn ze er zeker van dat hun medische kosten vergoed worden.

» zie fiche 2 'Gezondheidszorg'

5. Lidmaatschap van een vakbond

Een vakbond kan mensen zonder wettig verblijf lid maken. De vakbond geeft gratis advies over arbeidsrechten of zelfs juridische hulp. Er is wel een wachtperiode. Bij sommige vakbondsafdelingen betalen mensen met een laag inkomen minder lidgeld.

Een vakbond geeft ook advies of informatie aan wie geen lid is. Dat kan verschillen per vakbond, professionele sector of regio.

6. Vrijwilligerswerk

Mensen zonder wettig verblijf mogen geen vrijwilligerswerk doen.

Iemand zonder wettig verblijf vrijwilligerswerk laten verrichten, is in principe verboden. Maar er zijn geen ambtenaren aangesteld om controles uit te voeren. Er is nog nooit een bonafide vereniging of dienst vervolgd of veroordeeld voor het werken met vrijwilligers zonder wettig verblijf.

Als vrijwilligerswerk een verdoken vorm van betaalde arbeid is, dan zijn de controles en sancties van het arbeidsrecht van toepassing.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf
- www.werknemerszonderpapieren.be en www.orcasite.be (Organisatie voor Clandestiene Arbeidsmigranten)
- www.fao.fgov.be (Fonds voor Arbeidsongevallen)
- www.werk.belgie.be (Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg)

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

6

Huisvesting

Mensen zonder wettig verblijf kunnen een **huurcontract** afsluiten. De eigenaar loopt geen risico op bestraffing, tenzij hij misbruik maakt van de precaire situatie van de huurder. Misbruiken worden bestraft door de wetgeving tegen de huisjesmelkerij.

Alleen behoeftige gezinnen met minderjarige kinderen hebben recht op **huisvesting in een opvangcentrum**.

De reguliere noodopvang voor dak- en thuislozen is heel beperkt toegankelijk.

Sociale huisvesting is niet toegankelijk voor mensen zonder wettig verblijf.

Mensen zonder wettig verblijf **kunnen eigenaar worden** van een huis, een appartement, een garage.

IN DEZE FICHE

1. Huren
2. Inwonen bij iemand anders
3. Gezinnen met minderjarige kinderen
4. Noodopvang voor dak- en thuislozen
5. Sociale huisvesting
6. Eigenaar worden

1. Huren

Mensen zonder wettig verblijf kunnen een huis, appartement of kamer huren. Het huurcontract kan mondeling of schriftelijk afgesloten worden. Beide zijn rechtsgeeldig. Voor de eigenaar is er geen risico op vervolging of bestraffing, tenzij hij misbruik maakt van de precaire situatie van de huurder.

Eigenaars mogen alleen een woonst verhuren als die aan elementaire normen voldoet op het vlak van veiligheid, gezondheid en bewoonbaarheid. Huisjesmelkers verhuren voor veel geld ongezone en vaak onveilige kamers en appartementen, of matrassen. Ze kunnen daarvoor veroordeeld en streng gestraft worden.

Huurders zonder wettig verblijf die ongezond of onveilig wonen, kunnen contact opnemen met een sociale dienst of een klacht indienen. Als de woning ongeschikt verklaard wordt, moet de eigenaar binnen een vastgestelde termijn verbeteringswerken uitvoeren. Als de woning onbewoonbaar verklaard wordt, moet de huurder de woning verlaten.

Gemeenten zijn niet verplicht om mensen zonder wettig verblijf opnieuw te huisvesten.

Een huurcontract wordt afgesloten voor een welbepaalde termijn. Die termijn wordt vermeld in het contract. Elke mondelinge of schriftelijke overeenkomst die geen termijn vermeldt, is bij wet een overeenkomst voor negen jaar. Zowel de huurder als de verhuurder kunnen het huurcontract vroegtijdig beëindigen, mits ze de wettelijke opzegtermijnen respecteren en een eventuele schadevergoeding betalen.

Een eigenaar mag een huurder nooit zelf uit zijn woning zetten. Ook niet als de huurder de huur niet betaalt, en zelfs niet als dat in het huurcontract staat. Alleen voor de rechtbank kan de eigenaar de ontbinding van de huurovereenkomst eisen. De rechter kan een uitstel van betaling toekennen of de huurder uit de woning laten zetten en zijn goederen in beslag laten nemen (behalve een bed, tafel, stoel). Als het tot een uitzetting komt, is alleen de politie daartoe gemachtigd.

Mensen zonder wettig verblijf hebben dezelfde verplichtingen als andere huurders, zoals: huurprijs en energiefacturen betalen, de woning onderhouden, een brandverzekering afsluiten. Ze kunnen geen aanspraak maken op steunmaatregelen zoals een huursubsidie, installatiepremie...

2. Inwonen bij iemand anders

Als een persoon zonder wettig verblijf bij iemand inwoont, kan dat gevolgen hebben voor het al dan niet toekennen van OCMW-steun. Het OCMW kan rekening houden met de inkomsten van de medebewoner als die een onderhoudsplicht heeft tegenover de betrokkene. Het kan bijvoorbeeld weigeren de kosten voor dringende medische hulp op zich te nemen als het oordeelt dat de onderhoudsplichtige bewoner voldoende financiële middelen heeft.

» zie ook fiche 2 'Gezondheidszorg' en
fiche 9 'Juridische bijstand'

De persoonlijke goederen van de persoon die inwoont, zijn in principe niet gedekt door de woningverzekering van de huurder. Mensen zonder wettig verblijf informeren zich daarover het best bij een sociale of juridische dienst.

3. Gezinnen met minderjarige kinderen

Behoeftige gezinnen zonder wettig verblijf met minderjarige kinderen kunnen onderdak krijgen in een opvangcentrum voor asielzoekers. Ze kunnen dat aanvragen via het OCMW. Bij een overbezetting van het opvangnetwerk kan dit recht geweigerd worden. Dan kan men de opvang afdwingen voor de arbeidsrechtbank.

» zie ook fiche 4 'Sociale hulp'

4. Noodopvang voor dak- en thuislozen

De onthaalhuizen voor dak- en thuislozen aanvaarden zelden mensen zonder wettig verblijf, tenzij het OCMW de dagprijs betaalt. Mensen zonder wettig verblijf kunnen vaak alleen terecht in een nachtopvang of een vrijwilligersinitiatief.

Soms verliezen mensen zonder wettig verblijf hun woonst bij acties tegen huisjesmelkerij. Gemeenten zijn niet verplicht die mensen opnieuw te huisvesten.

5. Sociale huisvesting

Mensen zonder wettig verblijf komen niet in aanmerking voor een sociale woning.

6. Eigenaar worden

Mensen zonder wettig verblijf kunnen eigenaar worden van een woning. Daarvoor zijn geen verblijfsdocumenten nodig. Mensen zonder wettig verblijf moeten wel, zoals elke eigenaar, onroerende voorheffing betalen op hun eigendom.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf
- www.vob-vzw.be (Vlaams Overleg Bewonersbelangen)

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

7

Basisbankdienst

Mensen zonder wettig verblijf moeten hun identiteit en zo mogelijk een adres kunnen bewijzen om aanspraak te maken op de basisbankdienst. Een wettig verblijf in België is geen voorwaarde om een bankrekening te mogen hebben.

IN DEZE FICHE

1. Identificatie
2. Adres

Elke natuurlijke persoon die zijn hoofdverblijf in België heeft, heeft recht op een zichtrekening. Dat bepaalt de Wet tot instelling van een basisbankdienst van 24 maart 2003. Want zonder een zichtrekening kunnen mensen geen huur of rekeningen betalen, en kunnen ze geen inkomsten ontvangen.

De basisbankdienst betekent dat iemand:

- een zichtrekening kan openen, beheren en sluiten;
- overschrijvingen kan doen, handmatig of elektronisch;
- doorlopende betalingsopdrachten kan geven en facturen kan domiciliëren;
- geld in deposito kan geven in België (contanten storten, cheques boeken);
- geld kan afhalen aan het loket in België of, afhankelijk van de kredietinstelling, elektronisch;
- rekeninguittreksels kan krijgen in België.

1. Identificatie

Wie een bankrekening wil openen, moet zijn identiteit bewijzen: naam, voornaam, geboortedatum en geboorteplaats.

Een omzendbrief van de Belgische Autoriteit voor Financiële diensten en Markten (FSMA) van 1 maart 2011 bepaalt hoe de identificatie kan gebeuren.

Algemeen: de identiteit wordt geverifieerd aan de hand van de identiteitskaart (voor mensen met woonplaats in België) of het paspoort (voor mensen met woonplaats in het buitenland).

Uitzonderlijke situaties:

- Een vreemdeling die in België verblijft, en wacht op de aflevering van een identiteitskaart door de Belgische overheden. In dat geval kunnen ook andere, door Belgische of buitenlandse overheden uitgegeven documenten als bewijsstuk worden aanvaard.

- Een vreemdeling die in België verblijft, en niet beschikt over een door de Belgische autoriteiten uitgereikte identiteitskaart “omwille van zijn wettelijk statuut op het Belgisch grondgebied”.

Zijn identiteit wordt geverifieerd aan de hand van een geldig bewijs van inschrijving in het vreemdelingenregister.

Heeft hij geen dergelijk bewijs, dan wordt ook een geldig, door de Belgische openbare overheden uitgereikt document aanvaard (bijvoorbeeld de verschillende bijlagen bij het Verblijfsbesluit van 8 oktober 1981).

De bedoeling is expliciet “te voorkomen dat de toegang tot de financiële dienstverlening wordt ontzegd aan personen die zich op het Belgisch grondgebied in een precaire situatie bevinden”.

2. Adres

Bij het openen van een rekening moet de bank in de mate van het mogelijke ook informatie inwinnen over het adres van de geïdentificeerde personen.

Als het adres niet op het voorgelegde identiteitsbewijs staat, mag het ook op een andere manier geverifieerd worden, stelt diezelfde omzendbrief van de FSMA.

In principe volstaat daarvoor een eenvoudige, door de vreemdeling ondertekende verklaring.

De basisbankdienst is niet noodzakelijk gratis.

De bank kan een maximumbedrag van 13,97 EUR vragen (vanaf 1 januari 2011). De maximale prijs voor de basisbankdienst wordt jaarlijks aangepast, rekening houdend met het indexcijfer van de consumptieprijzen.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- http://economie.fgov.be/nl/consument/Betalingsdiensten/Service_bancaire/
- Omzendbrief van 1 maart 2011: www.fsma.be > Toezicht > Financiële dienstverleners > Kredietinstellingen > Circulaires en mededelingen > CBFA_2011_09
- Nieuwsbericht ‘Soepelere toegang tot bankrekening voor vreemdeling in onwettig verblijf’ (09-08-2011): www.kruispuntmi.be/vreemdelingenrecht/detail.aspx?id=14944#8
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

8

Huwelijk en gezin

Mensen zonder wettig verblijf **kunnen huwen** in België. Maar een huwelijk in België geeft niet automatisch het recht om in België te verblijven.

Ook **wettelijk samenwonen is mogelijk**. Mensen zonder wettig verblijf die op basis daarvan een verblijfsrecht willen verwerven, moeten aan bijkomende voorwaarden voldoen.

IN DEZE FICHE

1. Noodzakelijke documenten
2. Schijnhuwelijk
3. Verblijfsrecht na huwelijk of gelijkwaardig buitenlands partnerschap
4. Verblijfsrecht na wettelijk samenwonen
5. Gezinshereniging
6. Wat als de relatie beëindigd wordt?
7. Geboorte
8. Overlijden
9. Familieleden opsporen

1. Noodzakelijke documenten

Belgisch huwelijk

Om te kunnen huwen zijn er verschillende documenten nodig:

- geboorteakte (voor eensluidend verklaard afschrift);
- bewijs van identiteit (identiteitskaart of paspoort);
- bewijs van nationaliteit (paspoort of bewijs van staatsloosheid);
- bewijs van ongehuwde staat of echtscheidingsbewijs;
- akte van gewoonterecht die bewijst dat men volgens de wetgeving van het land van herkomst mag huwen;
- specifiek voor mensen zonder wettig verblijf: bewijs van verblijfplaats (feitelijk verslag van woonstcontrole door de wijkagent).

Een huwelijk tussen twee mensen van hetzelfde geslacht (homohuwelijk) heeft in België dezelfde waarde als een heterohuwelijk.

Huwen in België gebeurt op het gemeentehuis, voor de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Soms kunnen niet-Belgen ook huwen in de ambassade van hun land van herkomst.

Belgische verklaring van wettelijk samenwonen

Iemand zonder wettig verblijf kan een verklaring van wettelijk samenwonen afleggen. Wettelijk samenwonen kan met een Belg of met een andere vreemdeling, ongeacht de verblijfssituatie, zolang het paar een gemeenschappelijke hoofdverblijfplaats heeft in België. De registratie in het bevolkingsregister gebeurt desnoods met een fictief identificatienummer.

Erkenning buitenlands huwelijk

Een huwelijk dat in het buitenland is afgesloten, kan in België erkend worden.

Dat geldt niet alleen voor officiële huwelijken. Ook een religieus of gewoonterechtelijk huwelijk uit het buitenland kan soms erkend worden, als de betrokkenen door het recht van het land waar het huwelijk is gesloten officieel als gehuwd worden beschouwd. De Belgische overheid zal controleren of de vormvoorwaarden van het land waar het huwelijk is gesloten, zijn nageleefd.

Erkenning buitenlands partnerschap

Een partnerschap dat in het buitenland is geregistreerd, kan in België erkend worden. De Belgische ambtenaar van de burgerlijke stand zal een aantal voorwaarden controleren. Sommige in het buitenland geregistreerde partnerschappen zijn gelijkwaardig aan een Belgisch huwelijk. De voorwaarden om een verblijfsrecht te verkrijgen zijn dan soepeler.

De buitenlandse documenten in een erkenningsaanvraag voor een buitenlands huwelijk of partnerschap moeten vertaald en (in principe) gelegaliseerd worden.
» *Meer info: www.vreemdelingenrecht.be > familiaal IPR en buitenlands recht > legalisatie*

2. Schijnhuwelijk

Een schijnhuwelijk is een huwelijk dat enkel en alleen bedoeld is om verblijfsdocumenten te krijgen. Schijnhuwelijken zijn strafbaar. De wet voorziet in sancties voor beide partners.

Als er bij de huwelijksaangifte ernstige aanwijzingen zijn dat het om een schijnhuwelijk gaat, kan de ambtenaar van de burgerlijke stand weigeren het huwelijk af te sluiten. Zo nodig kan hij het huwelijk met maximaal twee maanden uitstellen om het dossier beter te onderzoeken.

Als na de huwelijksluiting blijkt dat het om een schijnhuwelijk gaat, kan de rechtbank het huwelijk nietig verklaren. Als dat gebeurt, kan de partner die via het huwelijk een verblijfsrecht verkreeg, dat verblijfsrecht verliezen.

Ook bij fraude kan een huwelijk nietig verklaard worden, bijvoorbeeld wanneer er valse documenten gebruikt zijn.

3. Verblijfsrecht na huwelijk of gelijkwaardig buitenlands partnerschap

Een persoon zonder wettig verblijf die huwt of die in het buitenland een partnerschap gesloten heeft dat gelijkwaardig is aan een Belgisch huwelijk, heeft onder bepaalde voorwaarden recht op een verblijf. Ook de echtgenoot of gelijkwaardige partner van een asielzoeker kan een tijdelijke verblijfsvergunning krijgen.
» *zie ook fiche 11 'Oriëntatie naar een wettig verblijfsstatuut in België' > Gezinshereniging*

4. Verblijfsrecht na wettelijk samenwonen

Voor mensen die op basis van een wettelijke samenwoning die niet gelijkwaardig is aan een Belgisch huwelijk, een verblijfsrecht willen verwerven, gelden bijkomende voorwaarden. De samenwoners moeten aantonen dat ze een 'duurzame en stabiele relatie' hebben. Dat kan op drie manieren:

1. één jaar onafgebroken samengewoond hebben, in België of buitenland;
2. elkaar twee jaar kennen, regelmatig contact hebben, en elkaar minstens drie keer ontmoet hebben (duur van de ontmoeting samen minstens 45 dagen);
3. een gemeenschappelijk kind hebben.

5. Gezinshereniging

Mensen zonder wettig verblijf kunnen zelf geen familieleden (kinderen, partner, ouders) naar België laten overkomen.

6. Wat als de relatie beëindigd wordt?

In de verblijfsprocedure op basis van een huwelijk of een partnerschap heeft de betrokken persoon tijdens de eerste jaren slechts een voorwaardelijk verblijfsrecht. Als het paar feitelijk uiteengaat tijdens die voorwaardelijke verblijfsfase, zelfs zonder dat een scheiding uitgesproken wordt of het partnerschap beëindigd wordt, kan de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) een einde maken aan het verblijfsrecht.

- Tijdens de eerste drie jaar kan het verblijfsrecht beëindigd worden als het paar niet meer samenwoont. Als een partner slachtoffer wordt van intrafamiliaal geweld, mag de DVZ in principe geen einde maken aan het verblijfsrecht van die partner.
- Vanaf het vierde jaar kan het verblijfsrecht alleen nog beëindigd worden bij een schijnhuwelijk of schijnpartnerschap of in geval van fraude.

Zodra de nieuwe partner een onvoorwaardelijk verblijfsrecht heeft, verandert ook een echtscheiding daar niets meer aan. De persoon verliest zijn verblijfsrecht dan enkel nog bij een nietigverklaring van het huwelijk of het partnerschap, of bij fraude (bijvoorbeeld in geval van schijnhuwelijk).

7. Geboorte

Een kind dat in België geboren wordt, krijgt meestal niet automatisch de Belgische nationaliteit. Het krijgt evenmin automatisch een verblijfsrecht.

Wanneer beide ouders een verschillend verblijfsstatuut hebben, krijgt het kind het beste statuut.

De vader, die al dan niet wettig verblijft in België, kan onder bepaalde voorwaarden het ongeborn kind officieel erkennen vanaf zes maanden zwangerschap.

Een **geboorteakte** is een heel belangrijk document voor de toekomst van het kind.

De geboorte moet gemeld worden bij de gemeente waar de moeder bevallen is. Als de bevalling plaatsvond in een ziekenhuis of met een vroedvrouw, doet het ziekenhuis of de vroedvrouw altijd een 'kennisgeving' van de geboorte aan de gemeente.

Daarna moet een van de ouders de geboorte van het kind binnen de vijftien dagen persoonlijk 'aangeven' bij die gemeente. Op sommige plaatsen kan men die aangifte zelfs in het ziekenhuis doen.

De geboorteakte wordt opgesteld op basis van de kennisgeving en de aangifte van de geboorte.

Als een van de ouders officieel ingeschreven is in een gemeente, stuurt de gemeente waar het kind geboren is de gegevens door naar de gemeente waar het kind ingeschreven is.

Als geen van beide ouders ingeschreven is in een gemeente, kunnen ze het uittreksel uit de geboorteakte ophalen in de gemeente van geboorte.

8. Overlijden

Als een persoon zonder wettig verblijf overlijdt, brengt de gemeente de Dienst Vreemdelingenzaken daarvan op de hoogte. Eén van beide informeert meestal de ambassade van het herkomstland.

Het is mogelijk een overlijdensakte te krijgen, ook al verbleef de persoon onwettig op het grondgebied.

Als iemand zonder wettig verblijf overlijdt, is er soms geen familie. Of de familie kan de begrafenis niet betalen.

Als de familie een beroep deed op het OCMW, kan het OCMW de begrafenis kosten mee betalen.

Anders verzorgt de gemeente een minimale begrafenis.

Bij die plechtigheid of bij de teraardebestelling kunnen bepaalde religieuze wensen gerespecteerd worden.

Een notaris kan raad geven bij vragen over de erfenis.

Een eerste advies is meestal gratis.

9. Familieleden opsporen

De dienst 'Tracing' van het Belgische Rode Kruis helpt vermiste familieleden opsporen. De aanvrager heeft daarvoor geen verblijfsdocumenten nodig.

De opsporing gebeurt via het internationaal netwerk van het Rode Kruis.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be > familiaal IPR en buitenlands recht
- www.diplomatie.be > nederlands > legalisatie van documenten
- tracing.rodekruis.be
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be.

9

Juridische bijstand

Mensen zonder wettig verblijf kunnen juridische bijstand krijgen. Ze kunnen een **advocaat** nemen, een aanvraag doen voor **pro-Deo-ondersteuning**, of contact opnemen met een **sociale of juridische dienst**.

IN DEZE FICHE

1. Advocaat
2. Pro-Deoadvocaat
3. Sociale rechtshulp

1. Advocaat

Een advocaat kost geld. Advocaten bepalen vrij hun ereloon, maar een cliënt kan altijd een raming van de kosten vragen. Als het bedrag te hoog is, kan hij naar een andere advocaat gaan. Bij sommige advocaten is een afbetalingsregeling mogelijk. Advocaten vragen gewoonlijk een voorschot.

De meeste advocaten werken correct. Een minderheid maakt echter misbruik van de precaire situatie van mensen zonder wettig verblijf. Ze geven valse hoop of beloven een positieve beslissing terwijl ze weten dat het dossier geen kans maakt.

Een betaalde advocaat is niet noodzakelijk beter dan een pro-Deoadvocaat of de gratis dienstverlening van een juridische dienst.

2. Pro-Deoadvocaat

Een persoon zonder wettig verblijf die behoeftig is, kan naar het Bureau voor Juridische Bijstand gaan. Het Bureau zal een pro-Deoadvocaat toewijzen. Hij werkt gratis. Administratieve kosten worden integraal gedekt door de pro-Deovergoeding die de advocaat krijgt.

Wie juridische bijstand nodig heeft bij een verblijfsprocedure heeft in principe recht op een pro-Deoadvocaat. In de praktijk worden soms bewijzen van financiële behoeftigheid gevraagd.

Voor alle andere domeinen, zoals werk, sociale steun of huisvesting, moet de betrokkene het Bureau voor Juridische Bijstand overtuigen van zijn financiële behoeftigheid. Deze documenten zijn daarvoor nodig:

- bewijs van het gezinsinkomen of bewijs van behoeftigheid;
- attest van gezinssamenstelling.

Het Bureau beoordeelt geval per geval.

3. Sociale rechtshulp

Niet voor elke procedure is een advocaat nodig.

Een regularisatieaanvraag bijvoorbeeld kan ook door een jurist of een maatschappelijk werker ingediend worden. Sommige sociaal-juridische diensten, bijvoorbeeld in sommige Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW's), zijn gespecialiseerd in vreemdelingenrecht. Mensen zonder wettig verblijf kunnen er terecht voor verblijfsprocedures, maar ook voor advies.

De dienstverlening is gratis. Sommige diensten werken samen met vaste advocaten.

Belangrijke opmerkingen

- Het is heel belangrijk de advocaat goed te informeren. Elke officiële brief en elke belangrijke verandering moet hem meegedeeld worden.
- Cliënten hebben het recht hun advocaat regelmatig te vragen hoe ver het staat met hun dossier. Als er twijfels zijn over de kwaliteit van zijn werk kan de cliënt advies vragen aan een juridische dienst of aan een andere advocaat.
- Als een cliënt van mening is dat de advocaat een fout heeft gemaakt, kan hij een klacht indienen bij de stafhouder van de balie.
- De wet verbiedt onrechtmatige beroepsprocedures. Een beroep dat alleen ingediend wordt om tijd te winnen, is niet geloofwaardig. Hetzelfde geldt voor het steeds opnieuw indienen van een verblijfsaanvraag of een beroep zonder dat er nieuwe elementen zijn.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be > juridisch advies > rechtshulp Vlaanderen en Brussel
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

10

Gedetineerden zonder wettig verblijf

Mensen zonder wettig verblijf kunnen in de gevangenis terecht komen. Ze zitten er als **verdachte** in voorhechtenis, als **veroordeelde** voor een misdrijf, of als **geïnterneerde** (ontoerekeningsvatbaar verklaard).

De detentie kan een **invloed** hebben op de **verblijfsprocedure**.

Gedetineerden zonder wettig verblijf komen **zelden in aanmerking voor strafuitvoeringsmodaliteiten**.

Uitvoering van de straf in het land van herkomst is enkel mogelijk als er een akkoord bestaat tussen België en het land van herkomst.

De justitiële diensten beslissen wanneer een verdachte of veroordeelde zonder wettig verblijf vrijkomt. **Vervroegde invrijheidsstelling** is mogelijk op aanvraag. De Dienst Vreemdelingenzaken beslist hoe de invrijheidsstelling zal verlopen.

Het ondersteuningsaanbod bij een **vrijwillige terugkeer** is in de praktijk moeilijk toegankelijk vanuit de gevangenis.

De psychosociale dienst van de gevangenis en de diensten justitieel welzijnswerk bieden ondersteuning.

IN DEZE FICHE

1. Detentie en verblijfsprocedures
2. Veroordeelden: uitvoering van de straf
3. Procedures voor het verlaten van de gevangenis
4. Sociale diensten

De behandeling van gedetineerden zonder wettig verblijf is een gedeelde bevoegdheid van de FOD Justitie en de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ).

Recente wetswijzigingen (voorjaar 2012) bepalen uitdrukkelijk dat de gevangenisdirecteur en de DVZ moeten samenwerken met het oog op de identificatie van de gedetineerde en eventuele uitwijzing na de vrijlating. Concrete afspraken zullen worden uitgewerkt in een Ministeriële Omzendbrief (2012).

1. Detentie en verblijfsprocedures

Een verblijfsprocedure opstarten

Gedetineerden kunnen in principe een **verblijfsprocedure opstarten**, maar meestal geven de justitiële diensten geen toelating om zich daarvoor bij de gemeente te melden. Soms is het wel mogelijk om een aanvraag te doen via de gevangenisdirecteur. Een strafrechtelijke veroordeling is vaak doorslaggevend om het verblijfsrecht te weigeren.

Een verblijfsdocument verlengen

Sommige gedetineerden hebben verblijfsdocumenten die verlengd kunnen of moeten worden.

Wat zijn de gevolgen bij detentie?

- Voor een **voorlopig verblijfsdocument** (in afwachting van een beslissing in een lopende procedure) **dat regelmatig verlengd moet worden** (bijvoorbeeld oranje kaart, bijlage 35).
Voor wie in de gevangenis zit, is de verlenging via de gemeente praktisch niet mogelijk. Maar dat heeft geen gevolgen voor de voortzetting van de verblijfsprocedure. Het dossier wordt verder behandeld. Bij een asielaanvraag moet de betrokkene eventueel een wijziging van de 'gekozen woonplaats' doorgeven, zodat hij bereikbaar blijft voor de asielinstanties.
- Voor een **tijdelijk verblijfsrecht dat verlengd kan worden onder bepaalde voorwaarden** (bijvoorbeeld een A-kaart).
De betrokkene moet de verlenging tijdig aanvragen. Voor wie in de gevangenis zit, is het vaak niet mogelijk aan de voorwaarden voor verlenging te voldoen (bijvoorbeeld een werkcontract voorleggen). De DVZ houdt bij een beslissing rekening met alle elementen in het dossier.

- Voor een **verblijfsrecht van onbepaalde duur, waarvan de kaart verlengd moet worden** (bijvoorbeeld een C-kaart).
Vanuit de gevangenis is het niet altijd mogelijk de verlenging via de gemeente aan te vragen. Het verblijfsrecht komt ondertussen niet in gevaar. De betrokkene moet zodra hij vrijkomt zo snel mogelijk een verlenging aanvragen.

Intrekking van het verblijf

De Belgische overheid kan bij sommige categorieën vreemdelingen het verblijfsrecht intrekken om de openbare orde en veiligheid te beschermen. Dat gebeurt met een Ministerieel Besluit tot terugwijzing of een Koninklijk Besluit tot uitzetting.

Inreisverbod

Als het verblijfsrecht wordt ingetrokken via een Koninklijk of Ministerieel Besluit geldt automatisch een inreisverbod van tien jaar.

Ook aan andere gedetineerden zonder verblijfsrecht wordt bij de invrijheidstelling meestal een inreisverbod van meer dan vijf jaar opgelegd. Niet EU-onderdanen worden bovendien geseind als ongewenst in de Schengenzone.

2. Veroordeelden: uitvoering van de straf

Strafuitvoeringsmodaliteiten

Gedetineerden zonder wettig verblijf komen zelden in aanmerking voor penitentiair verlof, elektronisch toezicht, uitgaansvergunning, beperkte detentie, en andere strafuitvoeringsmodaliteiten. De wet sluit hen niet uitdrukkelijk uit, maar hun aanvraag wordt in de praktijk bijna nooit goedgekeurd, vanuit de vrees dat ze zich zullen onttrekken aan het gerecht.

Uitvoering van de straf in het land van herkomst

De straf kan enkel uitgevoerd worden in het herkomstland als er een akkoord bestaat tussen België en het land van herkomst (op basis van een bilateraal of multilateraal verdrag).

Op verzoek van de gedetineerde:

een gedetineerde die zijn straf in zijn land van herkomst wil uitzitten, moet zijn aanvraag indienen bij de gevangenisdirecteur.

Ze moet goedgekeurd worden door de Belgische Minister van Justitie.

Weigering is mogelijk, bijvoorbeeld in geval van hoge boetes of vergoedingen aan de burgerlijke partij. Na de goedkeuring wordt het dossier verstuurd naar het herkomstland, dat ook akkoord moet gaan. De procedure duurt meestal vele maanden.

Op initiatief van de Belgische justitie:

in sommige gevallen kan de Belgische overheid zelf de procedure opstarten, ook zonder akkoord van de gedetineerde. Die kan zijn bezwaren doorgeven. Er wordt al dan niet rekening mee gehouden.

Bezoek

Familie of verwanten kunnen de gedetineerde bezoeken, ook als ze zelf geen wettig verblijf hebben.

Een bezoeker moet zich wel kunnen identificeren.

3. Procedures voor het verlaten van de gevangenis

Vervroegde invrijheidstelling van veroordeelden zonder wettig verblijf is mogelijk op aanvraag.

- Bij straffen tot drie jaar beslist de gevangenisdirecteur.
- Bij straffen boven drie jaar beslist de Strafvuistvoeringsrechtbank (SURB).

De vervroegde invrijheidsstelling kan gekoppeld worden aan voorwaarden: in de eerste plaats de verplichting om het land te verlaten en niet terug te keren binnen een bepaalde termijn.

Procedures voor invrijheidstelling

Voor verdachten of veroordeelden zonder wettig verblijf.

De justitiële diensten beslissen wanneer de betrokkene vrijkomt. Ten laatste op die dag moet de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) een beslissing nemen over hoe de invrijheidstelling zal verlopen.

Er zijn twee mogelijkheden:

- a. De DVZ geeft een **Bevel om het grondgebied te verlaten binnen een bepaalde termijn** (meestal zeven dagen). De betrokkene komt vrij 'aan de poort'.
- b. De DVZ wil de betrokkene repatriëren en levert een **'Bewijs tot effectieve verwijdering'** af aan de gedetineerde. De DVZ kan aan de gevangenisdirecteur vragen om gevangenen zonder wettig verblijf iets langer vast te houden, of net vroeger over te dragen, met het oog op een rechtstreekse repatriëring of een overbrenging naar een gesloten centrum. (Zie ook kaderstukje)

Een gedetineerde die er zelf voor kiest om gerepatriëerd te worden, meldt dat het best zo snel mogelijk aan de DVZ.

Mogelijke vragen van de DVZ aan de justitiële diensten met het oog op repatriëring van een gedetineerde zonder wettig verblijf

- Voor **verdachten zonder wettig verblijf van wie de voorlopige hechtenis wordt opgeheven**: de DVZ kan vragen dat de verdachte nog maximum zeven dagen langer in de gevangenis blijft.
- Voor **veroordeelden zonder wettig verblijf die hun straf volledig uitgezeten hebben** (strafeinde): de DVZ kan vragen om de straf al op te heffen vanaf twee maanden vóór het geplande einde van de straf.
- Voor **veroordeelden zonder wettig verblijf die vervroegd worden vrijgelaten**: zodra de beslissing tot vervroegde invrijheidstelling definitief is, kan de DVZ vragen om de straftijd nog met maximum tien dagen te verlengen. Als de veroordeelde na tien dagen nog in de gevangenis is, komt hij vrij 'aan de poort' met een Bevel om het grondgebied te verlaten (meestal binnen zeven dagen).

Voor geïnterneerden zonder wettig verblijf

Zij kunnen enkel de gevangenis verlaten na een beslissing van de Commissie tot Bescherming van de Maatschappij. De Commissie houdt rekening met de opvangmogelijkheden in het land van herkomst.

Ondersteuningsaanbod bij vrijwillige terugkeer

Het ondersteuningsaanbod bij een vrijwillige terugkeer is in de praktijk moeilijk toegankelijk vanuit de gevangenis. Gedetineerden zonder wettig verblijf die vrijgelaten worden aan de poort met een bevel om het grondgebied te verlaten, kunnen een beroep doen op het ondersteuningsaanbod voor vrijwillige terugkeer.

» zie fiche 12 'Oriëntatie naar een toekomst buiten België'

4. Sociale diensten

De **psychosociale dienst (PSD) van de gevangenis** verzorgt het psychosociaal onthaal van nieuwe gedetineerden en de psychosociale begeleiding tijdens de detentie. De PSD geeft ook advies aan de directie over de verschillende regimeaspecten en strafuitvoeringsmodaliteiten.

De **diensten Justitieel Welzijnswerk** maken deel uit van de Centra voor Algemeen Welzijnswerk. Ze bieden ondersteuning aan gedetineerden (ook zonder wettig verblijf), via een convenant tussen Justitie en de Vlaamse Gemeenschap. De hulpverlening is gratis, en alle gesprekken zijn vertrouwelijk (beroepsgeheim). Justitieel Welzijnswerk helpt cliënten met:

- communicatie, o.a. door sociaal tolken en vertalers in te schakelen;
- toegang tot de verschillende hulp- en dienstverleningsmogelijkheden in de gevangenis;
- financiële en administratieve vragen: hulpverleners geven een algemeen advies en verwijzen voor specifieke verblijfsrechtelijke vragen door naar een gespecialiseerde dienst of een advocaat;
- langdurige begeleiding rond alle aspecten van de detentie en oriëntatie naar een toekomstperspectief binnen of buiten België.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be > verblijfsrecht en documenten > detentie en uitwijzing
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf
- www.steunpunt.be > diensten justitieel welzijnswerk

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

11

Oriëntatie naar een wettig verblijfsstatuut in België

De Belgische Vreemdelingenwet bepaalt wie naar België mag komen en wie niet. Mensen die niet aan de voorwaarden voldoen, mogen het land niet in of worden uitgewezen als ze er toch verblijven.

Er is een **beperkt aantal procedures** om mensen zonder wettig verblijf toch een wettig verblijfsstatuut toe te kennen als daar goede redenen voor zijn.

IN DEZE FICHE

1. Slachtoffers van mensenhandel
2. Niet-begeleide minderjarigen
3. Gezinshereniging
4. Regularisatie
5. Regularisatie om medische redenen
6. Verblijfsrecht via werk?

1. Slachtoffers van mensenhandel

Slachtoffers van mensenhandel of mensensmokkel met verzwarende omstandigheden kunnen een (tijdelijk) verblijfsstatuut krijgen als ze zich laten begeleiden door een erkend en gespecialiseerd onthaalcentrum. Ze moeten het milieu van exploitatie verlaten hebben en een klacht indienen of verklaringen afleggen tegen de personen of netwerken die hen uitgebuit hebben.

2. Niet-begeleide minderjarigen

Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen zijn strikt gezien niet 'zonder wettig verblijf' in ons land. Er wordt voor hen een specifieke opvang georganiseerd. Ze krijgen een voogd.

Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen hebben drie mogelijkheden om in België een verblijfsrecht te verwerven:

- een asielaanvraag;
- de procedure voor slachtoffers van mensenhandel;
- de bijzondere verblijfsprocedure voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen. Dit bijzonder statuut is alleen toegankelijk voor niet-begeleide minderjarigen

die geen asiel aangevraagd hebben of die geen andere verblijfsprocedure opgestart hebben, of van wie de verblijfsprocedure afgelopen is.

Tijdens de opvang wordt naar een duurzame oplossing gezocht: gezinshereniging, opvang en verzorging in het land van herkomst, of een verblijf in België.

3. Gezinshereniging

Gezinshereniging met een Belg of een Unieburger met verblijfsrecht in België

Een procedure gezinshereniging is mogelijk voor mensen zonder wettig verblijf die aan een van deze voorwaarden voldoen:

- gehuwd zijn met een Belg of een burger van de EU (ook 'Unieburger' genoemd);
- een partnerschap geregistreerd hebben met een Belg of een burger van de EU (bijvoorbeeld een wettelijke samenwoning);
- kind zijn van een (stief)ouder die Belg of burger van de EU is;
- de (schoon)ouder zijn van een burger van de EU;
- de ouder zijn van een minderjarig Belgisch kind.

Onder bepaalde voorwaarden kunnen ze zich bij de Belg of de burger van de EU laten inschrijven en een verblijfsrecht krijgen.

Tijdens het onderzoek van hun aanvraag krijgen zij een voorlopig verblijfsdocument (oranje kaart) dat zes maanden geldig is.

Als ze echt een gezin vormen en voldoen aan de andere voorwaarden beslist de Dienst Vreemdelingenzaken positief en krijgen ze een verblijfskaart.

Maar die kaart kan de eerste drie jaar ingetrokken worden als de betrokkenen geen gezin meer vormen.

» zie ook fiche 8 'Huwelijk en gezin'

Gezinshereniging met een in België ingeschreven vreemdeling van buiten de EU ('derdelander')

Een tweede procedure gezinshereniging geldt voor mensen zonder wettig verblijf die aan een van deze voorwaarden voldoen:

- gehuwd zijn met een in België ingeschreven niet-EU-onderdaan ('derdelander');
- een partnerschap hebben geregistreerd met een in België ingeschreven derdelander;
- een minderjarig kind zijn van een ouder die in België als derdelander ingeschreven is;
- een meerderjarig gehandicapt kind of ouder zijn van een in België ingeschreven derdelander (dat kan alleen in enkele specifieke gevallen).

Ook zij kunnen onder bepaalde voorwaarden een aanvraag indienen om zich bij die persoon te laten inschrijven.

De betrokkene moet zijn aanvraag in principe indienen bij de Belgische diplomatieke vertegenwoordiging (ambassade of consulaat) in het eigen land.

De aanvrager heeft dan recht op een visum.

Als het onmogelijk of bijzonder moeilijk is om een visum aan te vragen bij de Belgische ambassade of het Belgische consulaat in het eigen land, kan de aanvraag tot inschrijving met een verblijfsrecht toch in de Belgische gemeente van het gezinlid ingediend worden.

Ook de echtgenoot, gelijkwaardige partner of het minderjarig kind van een asielzoeker kan een tijdelijke verblijfsvergunning krijgen.

4. Regularisatie (artikel 9bis)

Mensen zonder wettig verblijf die in België willen blijven, kunnen via de gemeente een machtiging tot verblijf aanvragen op basis van artikel 9bis van de Verblijfswet. Zij moeten dan wel een goede reden ('buitengewone omstandigheden') opgeven waarom ze hun aanvraag in België indienen. Normaal gezien moet dat gebeuren bij de Belgische ambassade of consulaire post in hun land van herkomst.

Zij moeten in de aanvraag vermelden om welke humanitaire redenen ze hier willen verblijven, bijvoorbeeld: bijzonder lange asielprocedure, 'onverwijderbaarheid', bijzondere banden met België...

De Dienst Vreemdelingenzaken beslist over elk geval afzonderlijk.

5. Regularisatie om medische redenen (artikel 9ter)

Wie een (ernstige) ziekte heeft, kan een machtiging tot verblijf aanvragen op basis van artikel 9ter van de Verblijfwet. Voorwaarde is dat de ziekte een reëel risico inhoudt voor het leven of de fysieke integriteit van de persoon omdat er geen adequate behandeling voorhanden is in het land van herkomst.

(Deze procedure mag niet verward worden met de mogelijkheid tot kort uitstel van vertrek omdat de persoon niet kan reizen vanwege een tijdelijk medisch probleem.)

» zie ook fiche 13 'Uitwijzing'

De aanvraag gebeurt aangetekend bij de 'Dienst Humanitaire Regularisaties - artikel 9ter' van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ). Er zijn regels over de taal waarin dat moet gebeuren en het verplichte correspondentieadres.

De aanvraag bevat:

- een standaard medisch getuigschrift (maximaal drie maanden oud) met o.a. vermelding van de ziekte, haar graad van ernst en de noodzakelijk geachte behandeling; nuttige inlichtingen over de ziekte en de mogelijkheid en de toegankelijkheid van een adequate behandeling in het land van herkomst of een land waar de persoon wettig kan verblijven;
- het adres van de effectieve verblijfplaats in België;
- een bewijs van identiteit: bij voorkeur een nationale identiteitskaart of internationaal paspoort (of andere bewijzen conform de wet).

De procedure verloopt in twee fasen:

- De DVZ bekijkt of de aanvraag de noodzakelijke documenten bevat (ontvankelijkheidsfase). De DVZ-arts oordeelt 'op het eerste gezicht' of de graad van ernst van de ziekte al dan niet kennelijk (manifest) beantwoordt aan de criteria voor medische regularisatie. Die eerste beoordeling is er om te verhinderen dat mensen op basis van een banale aandoening een Attest van Immatriculatie (oranje kaart) kunnen krijgen.
- De eigenlijke beoordeling (gegrondheidsfase): de DVZ-arts formuleert een advies op basis van alle elementen in de papieren aanvraag. De betrokkene wordt slechts uitzonderlijk opgeroepen voor een medisch onderzoek.
Op basis van het advies van de DVZ-arts neemt de dossierbehandelaar een beslissing.

6. Verblijfsrecht via werk?

Voor iemand zonder wettig verblijf creëert arbeid geen recht op verblijf. Een arbeidscontract of een statuut als actieve vennoot zijn onvoldoende voorwaarden voor een wettig verblijf.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be > per verblijfsstatuut > Regularisatie 9ter
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf
- www.dofi.fgov.be

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

12

Oriëntatie naar een toekomst buiten België

Mensen zonder wettig verblijf die **vrijwillig terugkeren** naar hun land van herkomst of een ander land, kunnen daarvoor ondersteuning krijgen. Er bestaat ondersteuning bij de terugreis zelf, en extra ondersteuning bij de re-integratie na de terugkeer.

Sommige sociale diensten helpen bij de voorbereiding van de terugkeerreis. Ze zijn partner van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM).

IN DEZE FICHE

1. **Vrijwillige terugkeer is gratis**
2. **Wie geeft ondersteuning bij een vrijwillige terugkeer?**
3. **Welke ondersteuning bestaat er?**

1. Vrijwillige terugkeer is gratis

Mensen zonder wettig verblijf die niet over voldoende middelen beschikken, kunnen ondersteuning krijgen bij de terugkeer naar hun land van herkomst of een ander land.

Bij een vrijwillige terugkeer met ondersteuning wordt de overheid van het land van herkomst niet expliciet op de hoogte gebracht: de terugkeerder reist als een normale toerist.

2. Wie geeft ondersteuning bij een vrijwillige terugkeer?

Sommige eerstelijnsdiensten (Centra voor Algemeen Welzijnswerk, OCMW's) en vluchtelingenorganisaties begeleiden mensen die vrijwillig willen terugkeren. Ze zijn partner van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) en vormen het REAB-netwerk. REAB (Return of Asylum Seekers ex-Belgium) is het basisprogramma van de IOM voor ondersteuning bij vrijwillige terugkeer.

Wat doet een sociale dienst die REAB-partner is?

- informatie geven over de mogelijkheden van terugkeer en re-integratie;
- een aanvraag opstellen voor terugkeer of re-integratie;
- helpen bij het verkrijgen van de (reis)documenten;
- het dossier bezorgen aan IOM of aan Caritas International Belgium.

Wat doet de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM)?

- de REAB-aanvraag onderzoeken;
- de terugkeer praktisch organiseren;
- financiële, administratieve of materiële ondersteuning bieden bij de terugkeer en bij de re-integratie na terugkeer.

Wat doet Caritas International Belgium?

- sociale begeleiding geven;
- materiële en financiële ondersteuning bieden bij de re-integratie na terugkeer.

3. Welke ondersteuning bestaat er?

Er is een basisondersteuning bij de terugkeerreis, ondersteuning bij de re-integratie na de terugkeer, en extra ondersteuning voor mensen uit kwetsbare groepen of met specifieke noden.

Ondersteuning bij de terugkeerreis (de basisondersteuning)

De ondersteuning bij de terugkeerreis hangt af van de persoonlijke situatie van de betrokkene en kan bestaan uit informatie, financiële en administratieve steun, en extra dienstverlening op verzoek.

- over de beschikbare begeleiding in België;
- over de situatie in het land van herkomst (gezondheidszorg, huisvesting, onderwijs, werk, economische situatie, vervoer...).

Financiële en administratieve steun

- reservatie en aankoop van een vliegtuigticket;
- verplaatsingskosten in België;
- onkosten om een geldig reisdocument te verkrijgen;
- re-installatiepremie om de eerste kosten ter plaatse te dekken.

Extra dienstverlening op verzoek

- hulp bij het verkrijgen van reisdocumenten;
- onthaal en begeleiding op de vertrek- en transitluchthaven;
- onthaal en begeleiding in het land van bestemming;
- extra begeleiding voor kwetsbare groepen, bijvoorbeeld voor mensen met medische problemen.

De gemiddelde tijd tussen aanvraag en vertrek met de basisondersteuning is drie weken.

Zo nodig is sneller vertrekken mogelijk.

Ondersteuning bij de re-integratie na de terugkeer (de 'aanvullende' ondersteuning)

Sommige terugkeerders kunnen extra ondersteuning krijgen om een duurzame re-integratie in het land van terugkeer gemakkelijker te maken. Die ondersteuning komt bovenop de basisondersteuning.

De toekenning van re-integratiesteun hangt ook af van het statuut van de kandidaat-terugkeerder.

Wie komt in aanmerking voor re-integratieondersteuning?

- asielzoekers;
- personen die de voorbije 12 maanden een bevel om het grondgebied te verlaten (BGV) hebben gekregen (na een asiel- of andere verblijfsprocedure of wegens onwettig verblijf).

Wie komt niet in aanmerking voor re-integratieondersteuning?

- personen die terugkeren naar visumvrije landen;
- mensen zonder wettig verblijf die (de laatste 12 maanden) geen BGV hebben gekregen.

De re-integratieondersteuning wordt gegeven ná de terugkeer. IOM of Caritas International Belgium helpen de terugkeerder om het re-integratieproject al voor zijn vertrek uit te werken. Bij aankomst in het land van terugkeer neemt de betrokkene contact op met het lokaal kantoor of de lokale partner van IOM of Caritas. Zij helpen het re-integratieproject op te zetten en geven begeleiding tot één jaar na terugkeer. Ze gebruiken daarvoor het budget van de re-integratieondersteuning. Het bedrag is afhankelijk van de individuele noden en behoeften van de terugkeerder.

Wat kan worden gefinancierd met de re-integratie-ondersteuning?

- projecten op maat en op initiatief van de terugkeerder en zijn familie;
- projecten gericht op een duurzame sociale en economische onafhankelijkheid;
- kleinschalige, individuele projecten: een bedrijfje opstarten, een opleiding volgen;
- maar ook: huisvesting, arbeidsbemiddeling, loonsubsidie (in een aantal terugkeerlanden).

De voorbereiding van een vertrek met re-integratiesteun heeft normaal gezien geen invloed op de vertrekdatum van de terugkeerder.

Ondersteuning voor kwetsbare groepen

Personen die behoren tot een kwetsbare groep kunnen extra materiële ondersteuning krijgen, bovenop de basis-ondersteuning en de re-integratieondersteuning.

Die extra ondersteuning moet in direct verband staan met de specifieke kwetsbaarheid.

Kwetsbare groepen zijn:

- niet-begeleide minderjarigen, ook wie als niet-begeleide minderjarige in België aankwam en ondertussen nog jonger is dan 21 jaar;
- zwangere vrouwen van wie de bevalling voorzien is binnen de zes maanden na de terugkeer;
- slachtoffers van mensenhandel;
- personen met een handicap of ernstige ziekte;
- oudere personen en eenoudergezinnen van wie de kwetsbaarheid aangetoond wordt in een sociaal verslag.

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vrijwilligeterugkeer.be (Fedasil coördineert het ondersteuningsaanbod bij vrijwillige terugkeer)
- IOM en adressen REAB-partners: avrr.belgium.iom.int > Voor Migranten > Contact > REAB Partners
- Caritas International: www.reintegrationcaritas.be
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf
- www.vreemdelingenrecht.be > verblijfsrecht en –documenten > vrijwillige terugkeer

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

13

Uitwijzing

Mensen zonder wettig verblijf kunnen een uitwijzingsbevel krijgen dat hen oplegt binnen een bepaalde termijn (meestal dertig dagen) **vrijwillig het land te verlaten**. Er bestaan verschillende types uitwijzingsbevelen.

Wie het **bevel om het grondgebied te verlaten (BGV)** niet opvolgt, kan opgepakt en opgesloten worden in een gesloten centrum, met als doel een **gedwongen uitwijzing**.

IN DEZE FICHE

1. Controle en eventuele aanhouding
2. Bevel om het grondgebied te verlaten (uitwijzingsbevel)
3. Verblijf in een gesloten centrum met het oog op repatriëring
4. Gedwongen uitwijzing of repatriëring
5. Inreisverbod

1. Controle en eventuele aanhouding

De overheid voert controleacties (en eventueel arrestaties) uit.

- Op **privéterrein** (woning, mits toestemming van de betrokkene of een huiszoekingsbevel) en in het openbaar (straat, park, openbaar vervoer, restaurant...).
- **Op de werkplaats**
De politie vergezelt de sociaal inspecteurs bij willekeurige controles op de werkvloer. Wanneer ze werknemers zonder wettig verblijf aantreffen, heeft de politie de verplichting om die informatie door te geven aan de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ).
- **In het open opvangcentrum**
Mensen zonder wettig verblijf die (nog) in een open centrum verblijven, kunnen er gearresteerd worden met het oog op een uitwijzing. Het centrum informeert hen in principe over die mogelijkheid.
- In de **kantoren van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ)**
Een arrestatie in de kantoren van DVZ is eerder zeldzaam.

De politie **mag geen controle uitvoeren via de school** en mag geen kinderen aanhouden tijdens de schooluren in de school. Leerlingen zonder wettig verblijf opwachten bij de schoolpoort mag de politie alleen als het gevaar bestaat dat de kinderen op school zouden worden achtergelaten. Of als hun ouders hen thuis niet kunnen opwachten omdat ze zelf al aangehouden zijn met het oog op uitwijzing. De politieambtenaren komen in dat geval in burger, indien mogelijk samen met een gezinslid van het kind of een tolk. De directie van de school moet van elke interventie op de hoogte gebracht worden.

» zie ook fiche 3 'Onderwijs'

De politie kan een persoon zonder wettig verblijf **meenemen naar het politiebureau** om zijn documenten te controleren. Ze neemt contact op met de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ). De administratieve vasthouding mag maximaal 24 uur duren.

Daarna zijn de volgende beslissingen mogelijk:

- De persoon wordt zonder meer vrijgelaten (komt zelden voor).
- De persoon wordt vrijgelaten met een bevel om het grondgebied te verlaten binnen een bepaalde termijn (komt vaak voor).
- De persoon wordt overgebracht naar een gesloten centrum met het oog op repatriëring binnen enkele dagen of weken.

2. Bevel om het grondgebied te verlaten (uitwijzingsbevel)

Termijnen

De betrokkene wordt verondersteld op eigen initiatief het land te verlaten binnen de termijn die op het uitwijzingsbevel staat.

Algemene regel: het bevel om het grondgebied te verlaten bevat een termijn van 30 dagen, om een vrijwillige terugkeer te kunnen voorbereiden.

Kortere termijnen zijn mogelijk:

- van 7 tot 30 dagen: voor personen die nooit een verblijf van langer dan 3 maanden kregen;
 - van 0 tot 7 dagen: bijvoorbeeld wanneer een risico bestaat op onderduiken, wanneer de persoon een opgelegde preventieve maatregel niet respecteert, bij gevaar voor de openbare orde of veiligheid...
- Om te vermijden dat de betrokkene zou onderduiken tijdens de toegekende termijn voor vrijwillig vertrek, kunnen preventieve maatregelen opgelegd worden:
- zich regelmatig melden bij de burgemeester of de DVZ;
 - een financiële waarborg aan de Staat storten;
 - kopieën van identiteitsdocumenten overhandigen.

Langere termijnen zijn mogelijk als de betrokkene kan aantonen dat zijn vrijwillige terugkeer niet haalbaar is binnen de toegekende termijn. De betrokkene dient dan een gemotiveerd verzoek in bij de DVZ.

De **verlenging** (uitstel van vertrek) kan in specifieke omstandigheden toegestaan worden, bijvoorbeeld:

- omwille van schoolgaande kinderen. Gezinnen met schoolgaande kinderen jonger dan achttien jaar die na de paasvakantie een bevel krijgen om het grondgebied te verlaten, kunnen een uitstel van vertrek vragen tot het einde van het schooljaar;

» zie ook fiche 3 'Onderwijs'

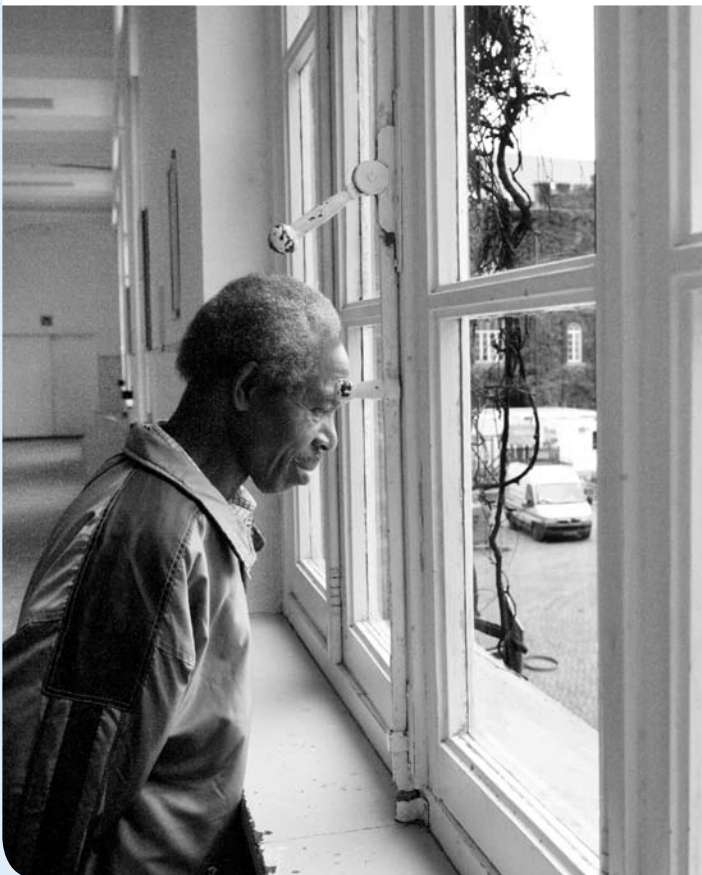
- om de voorbereiding van het vrijwillig vertrek af te ronden;

- omwille van familiale en sociale banden...

In de praktijk staat DVZ ook soms een uitstel van vertrek toe:

- vanwege een tijdelijk gezondheidsprobleem;
- of omdat de betrokkene gaat huwen en een huwelijksaangifte gedaan heeft;
- of omdat de persoon 'onverwijderbaar' is (zijn identiteit is onbekend, het land van herkomst wil hem niet opnemen, ...).

De aanvraag wordt gericht aan de DVZ en moet schriftelijk gemotiveerd worden. De DVZ neemt een beslissing. Als er geen (positief) antwoord komt, kan de betrokkene overwegen om het via de rechter in kortgeding af te dwingen.

Procedure na een negatieve verblijfsbeslissing

Neemt de Dienst Vreemdelingenzaken een negatieve verblijfsbeslissing, dan volgt er een officiële schriftelijke kennisgeving ('betekening'). De DVZ stuurt de beslissing naar de **gemeente** of stad waar de betrokkene verblijft. Die moet hem of haar dan oproepen om het uitwijzingsbevel officieel te overhandigen. De gemeente moet informatie geven over het ondersteuningsaanbod bij een vrijwillige terugkeer en over de eventuele repatriëring. Ze moet een identificatieformulier invullen en bezorgen aan het bureau SEFOR (Sensibilisation, Follow-up & Return) van de DVZ.

De gemeente informeert de betrokkene ook over de **beroepsmogelijkheden** die hij heeft tegen de uitwijzingsbeslissing. De beroepstermijn begint te lopen op de dag van de officiële schriftelijke kennisgeving ('betekening'). Het is mogelijk in beroep te gaan tegen de uitwijzingsbeslissing bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen, de voorzitter van de Rechtbank van eerste aanleg, of het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Als de betrokkene niet reageert op de oproeping of wanneer de termijn om het land te verlaten verstreken is, moet de gemeente een woonstcontrole uitvoeren. Ze bezorgt daarover een verslag aan het bureau SEFOR van de DVZ.

Sinds september 2012 worden **uitgewezen asielzoekers** overgeplaatst naar terugkeerplaatsen in een federaal opvangcentrum. Daar worden ze begeleid bij hun vrijwillige terugkeer. Er wordt een identificatiefiche ingevuld en een terugkeerdossier opgestart. Er wordt ook nagegaan of de betrokkene nog lopende verblijfsprocedures heeft. Hij wordt ook geïnformeerd en gesensibiliseerd over terugkeer.

Na vijftien dagen in de terugkeerplaats wordt het terugkeertraject geëvalueerd. Bij een negatieve evaluatie (terugkeer is onrealistisch, de betrokkene werkt niet mee of er zijn geen concrete stappen ondernemen om geldige reisdocumenten te verkrijgen) kan de betrokkene gedwongen gerepatriëerd worden.

3. Verblijf in een gesloten centrum met het oog op repatriëring

De overheid kan mensen zonder wettig verblijf vasthouden met het oog op een repatriëring. Niemand mag worden opgesloten als hij niet kan worden gerepatriëerd.

De gesloten centra worden beheerd door de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ). Een gesloten centrum is een sterk beveiligde plaats, en de bewegingsvrijheid is er beperkt. Er zijn vijf gesloten centra in België: in Brugge, Merksplas, Vottem en Steenokkerzeel (127bis en Caricole).

De overheid heeft plannen voor een apart gesloten centrum voor mensen die verdacht worden van of veroordeeld zijn voor een misdrijf, of die problemen veroorzaken in andere gesloten centra (2012).

Tijdens het verblijf in het gesloten centrum probeert de DVZ de repatriëring of terugkeer te organiseren. Via de overheid van het herkomstland probeert de DVZ de persoon te identificeren en aan een reisdocument te raken.

Hoe lang duurt een verblijf in een gesloten centrum?

- Het verblijf in een gesloten centrum is strikt beperkt tot de tijd die nodig is om de terugkeer te organiseren. De wettelijke termijn is **twee maanden**.
- Het verblijf in het centrum kan maximaal tot **vijf maanden** verlengd worden als de DVZ kan aantonen dat ze de repatriëring voorbereidt en er een reële kans bestaat dat die binnen afzienbare tijd zal plaatsvinden.
- Als de overheid oordeelt dat de persoon zonder wettig verblijf een gevaar vormt voor de openbare orde of nationale veiligheid, kan het verblijf telkens met één maand verlengd worden, tot **maximaal acht maanden**.
- Gemiddeld duurt een verblijf in een gesloten centrum **28 dagen** (afhankelijk van centrum, procedure, nationaliteit van de betrokkene...).

Het is mogelijk in **beroep** te gaan tegen de opsluiting bij de Raadkamer van de correctionele rechtbank.

Wordt iemand opgesloten die een beroep heeft lopen tegen het bevel om het grondgebied te verlaten (BGV), dan is het ook mogelijk om een **hoogdringende beslissing** te vragen bij de instantie waar het beroep ingediend is. De betrokkene kan dan niet gerepatriëerd worden tot er een uitspraak over het beroep is.

Er is (nog) geen algemeen wettelijk verbod op de opsluiting van minderjarigen, maar het wordt in de praktijk wel zoveel mogelijk vermeden. Als alternatief voor de opsluiting van gezinnen in gesloten centra bestaan sinds 2008 de zogenaamde '**terugkeerwoningen**'. Een verblijf in zo'n woonunit duurt gemiddeld 24 dagen. In die periode begeleidt een coach van de DVZ de gezinnen naar een terugkeer. Een familie die er niet aan meewerkt, kan in principe worden overgebracht naar een aangepaste plaats in een gesloten centrum.

Een gezin kan met een verzoek tot invrijheidsstelling bij de Raadkamer in beroep gaan tegen de plaatsing in een terugkeerwoning.

Mensen in een gesloten centrum kunnen ook een **vrijwillige terugkeer** aanvragen.

De sociale dienst kan hen daarover informatie geven.

» zie ook fiche 12 'Oriëntatie naar een toekomst buiten België'

4. Gedwongen uitwijzing of repatriëring

Een gedwongen uitwijzing kan met of zonder escorte verlopen.

De DVZ houdt bij een repatriëring rekening met het hoger belang van het kind, het gezins- en familieleven en de gezondheidstoestand van de betrokkene. Bepaalde mensen worden in principe niet gerepatriëerd: vrouwen die minstens zes maanden zwanger zijn, baby's jonger dan drie maanden, niet-begeleide minderjarigen, ernstig zieken, staatlozen, mensen die een regularisatie-aanvraag lopen hebben of een verlenging van het bevel om het grondgebied te verlaten. Uitzonderingen zijn altijd mogelijk.

Een gedwongen uitwijzing wordt vaak verhinderd door administratieve problemen: de ambassade wil bijvoorbeeld geen reisdocument afleveren.

Ongeveer 25 procent van de aangehouden mensen zonder wettig verblijf wordt weer in vrijheid gesteld.

Zij zijn 'onverwijderbaar', en krijgen opnieuw het bevel om het grondgebied op eigen initiatief te verlaten.

5. Inreisverbod

Aan de uitwijzingsbeslissing kan een inreisverbod gekoppeld worden: dat verbiedt de betrokkene gedurende een aantal jaren om terug te keren naar België (en bij uitbreiding naar de hele Schengenzone).

Een inreisverbod is een extra sanctie die de bevoegde minister kan opleggen.

- inreisverbod van drie jaar: voor personen die een vorig uitwijzingsbevel niet opvolgden of als er geen termijn voor vrijwillig vertrek is toegestaan;
- inreisverbod van vijf jaar: voor personen die fraude pleegden bij de verblijfsaanvraag;
- inreisverbod van meer dan vijf jaar: voor personen die beschouwd worden als een ernstige bedreiging voor de openbare orde of de nationale veiligheid.

» zie fiche 10 'Gedetineerden zonder wettig verblijf'

OPGEPAST!

De vreemdelingenwetgeving is complex en wordt voortdurend aangepast. De toepassing ervan is onderhevig aan interpretaties.

De meest recente en gedetailleerde informatie vind je op:

- www.vreemdelingenrecht.be > verblijfsrecht en documenten > detentie en uitwijzing
- www.kruispuntmi.be > verblijfsstatuut > zonder wettig verblijf
- www.sefor.be (website Dienst Vreemdelingenzaken, bureau 'Sensibilisation, Follow-up & Return')
- activiteitenrapporten DVZ: dofi.ibz.be > documentatie > publicaties

Opmerkingen over de informatie op deze fiche kan je sturen naar info@kruispuntmi.be

INFOGIDS

VOOR HULPVERLENERS EN BEGELEIDERS VAN MENSEN ZONDER WETTIG VERBLIJF

Veel Vlaamse burgers komen professioneel of als vrijwilliger in contact met mensen zonder wettig verblijf. Scholen, ziekenhuizen, welzijnsvoorzieningen. Lokale verenigingen, gemeentediensten, OCMW's enzovoort.

De levenssituatie van mensen zonder wettig verblijf is vaak heel precair, hun verblijfssituatie complex. De *Infogids* maakt het ingewikkelde juridisch kader toegankelijk.

De *Infogids* is bedoeld voor hulpverleners en begeleiders van mensen zonder wettig verblijf. Ze helpt om de levenssituatie van mensen zonder wettig verblijf in kaart te brengen en samen met hen na te denken over een zinvol toekomstperspectief, buiten de illegaliteit.

Dit is een volledig geactualiseerde tweede editie (september 2012).

Kruispunt Migratie-Integratie vzw

Vooruitgangstraat 323 bus 1
1030 Brussel
Tel. 02 205 00 50
Fax 02 205 00 60

info@kruispuntmi.be
www.kruispuntmi.be